

Univerzita Palackého v Olomouci

Filozofická fakulta

Katedra sociologie a andragogiky

PREZENTACE ROZVODU V POPULÁRNĚ-NAUČNÉ LITERATUŘE

PRESENTATION OF DIVORCE IN POPULAR LITERATURE

Bakalářská diplomová práce

Daniela Přívarová

Vedoucí bakalářské diplomové práce: Mgr. Martin Fafejta, Ph.D.

Olomouc 2014

Prohlašuji, že jsem celou bakalářskou práci *Prezentace rozvodu v populárně-naučné literatuře* vypracovala samostatně pod vedením Mgr. Martina Fafejty, Ph.D a uvedla veškerou literaturu a ostatní zdroje, které jsem použila.

V Olomouci dne 1. prosince 2014

podpis autora

Poděkování

Ráda bych touto cestou poděkovala Mgr. Martinu Fafejtovi, Ph.D. za cenné připomínky a odborné rady, kterými přispěl k vypracování této bakalářské práce. Dále bych chtěla poděkovat svým blízkým za jejich podporu a trpělivost.

OBSAH

ÚVOD.....	6
TEORETICKÁ ČÁST	8
1. <i>RODINA</i>	8
1.1 Funkce rodiny.....	8
2. <i>GENDEROVÉ ROLE</i>	10
2.1 Co je vlastně gender	10
2.2 Genderové role v rodině	11
3. <i>ROZVOD</i>	13
3.1 Postoje k rozvodům.....	14
3.2 Důvody rozvodu	14
3.2.1 Statistické údaje	15
3.2.2 Zvyšující se počet rozvodů	16
3.3. Rozdílné důsledky rozvodu pro ženy a muže	17
4. <i>ROZVOD A DĚTI</i>	20
4.1 Porozvodová péče o děti	20
4.1.1 Vyživovací povinnost.....	22
4.1.1.1 Neplacení alimentů.....	23
4.1.2 Upřednostňování matek	23
4.1.2.1 Typický muž je v péči o děti emocionálně necitlivý	24
5. <i>NÁSLEDNÁ MANŽELSTVÍ A NOVÝ PARTNER V RODINĚ</i>	26
5.1 Rekonstruovaná rodina	26
EMPIRICKÁ ČÁST	29
6. <i>ROZVOD V POPULÁRNĚ-NAUČNÉ LITERATUŘE</i>	29
6.1 Vybrané knihy	29
6.1.1 Kniha 1: Jak přežít rozvodové peklo	29
6.1.2 Kniha 2: Jak se nerozvádět	29
6.1.3 Kniha 3: Průvodce rozvodem pro všechny zúčastněné	30
6.1.4 Kniha 4: Netrapte se po rozvodu	30
6.1.5 Kniha 5: Nevlastní rodiče a nevlastní děti	31

6.2 Otázky	31
6.2.1 Otázka 1: Je rozvod a jeho důsledky v knihách prezentován převážně negativně?	32
6.2.2 Otázka 2: Proč se rozvádíme aneb jaké jsou nejčastější důvody rozvodu?	34
6.2.3 Otázka 3: Je správné, že děti bývají svěřovány do péče matkám, neboť otec se „nedokáže“ o dítě postarat?	39
6.2.4 Otázka 4: Jak děti přijímají nové partnery svých rodičů?	41
6.3 Shrnutí	43
ZÁVĚR	48
ANOTACE:	49
ANNOTATION	50
ZDROJE.....	51
Seznam analyzované literatury:	51
Seznam použité literatury:	51
Další zdroje:	52

ÚVOD

Rozvod se v naší společnosti stal již téměř běžnou součástí života každého člověka. Dle statistických údajů počet rozvodů stále roste, přestože do manželství vstupuje čím dál tím méně párů. Možná je to zapříčiněno právě vysokými čísly v rozvodovosti, co partnery odstrašuje od vstupu do manželství. Vystává otázka, proč dochází stále častěji k rozvodům? Dříve mívali partneři také problémy, museli do vztahu investovat, pečovat o něj a přesto spolu vydrželi celý život. Tak co se změnilo? Je to dnešním úspěšným světem? Neschopností či neochotou lidí řešit partnerské problémy a radši zvolit pro ně v tu chvíli teoreticky snazší cestu? Rozvod se může na první pohled zdát jako nekomplikovaný a jednoduchý. Ale opak bývá pravdou. Jen málo manželů se dokáže v klidu a bez problémů dohodnout. Častěji se rozvod ubírá cestou dlouhých soudních tahanic. Rozvod je tedy zátěžovou situací pro všechny zúčastněné a ve valné většině se o něm mluví v negativním světle. Je to tak ale vždy? Otázkou je, zda rozvod v některých případech nebývá lepší variantou, než setrvávat v disharmonickém a nefunkčním manželství, kdy bývají hádky na denním pořádku a člověk bývá psychicky vyčerpáván. Má tato situace menší důsledky než rozvod, nebo jde o to zvolit to „menší zlo“? Někdy trvá, než se partneři odhodlají k rozvodu, neboť si svůj krachující vztah nechťejí připustit. Někteří se naopak moc nesnaží o nápravu a udržení manželství a rozvod je pro ně ta jednodušší cesta. Po rozvodu se s novou situací musí vyrovnat všichni zúčastnění, jedni to zvládají lépe, jiní hůř. Páry, které mají v době rozvodu děti, hlavně nesmí zapomenout, že i když už nejsou manželi, tak rodiči zůstávají nadále. Proto i v situaci, kdy se rozešli ve zlém, by se kvůli dětem měli naučit spolu komunikovat a podílet se společně na výchově. Neboť ve většině případů bývají děti svěřovány do péče matkám, je důležité, aby byl otec se svými dětmi pravidelně v kontaktu a matka, aby se těmito kontaktům nesnažila zabraňovat, ale naopak je podporovala. Jelikož velká většina lidí si po rozvodu najde dalšího partnera a často spolu uzavřou nový sňatek, objevuje se problém ve vztahu mezi dětmi a nevlastním rodičem.

V teoretické části nejprve uvedu rodinu a její základní funkce, neboť rozvod se rodiny přímo dotýká. Při rozvodu se rodina rozbíjí a pozměňují se vztahy nejen mezi partnery, ale i jejich vztahy s dětmi. Mění se rovněž plnění rodinných funkcí, protože obvykle např. výchovu zabezpečuje víc ten z dvojice, kterému bylo dítě svěřeno do péče. Popřípadě se k podílení se na výchově později přidává i nový partner. Dále se krátce zabývám tématem genderu a genderových rolí v rodině. Dělbá práce v rodině totiž může podstatně ovlivnit manželské soužití. Ať už přes domácí práce, finanční zabezpečení rodiny, až po výchovu dětí. Hlavní problém nastává, když jeden z partnerů preferuje tradiční model rodiny, přičemž ten druhý ne. Z toho pak vznikají konflikty, které mohou vést právě až k rozvodu. Třetí kapitola už je přímo o rozvodu. Řeším zde nejčastější důvody rozvodu, postoje k rozvodům a i rozdílné důsledky pro muže a ženy. Následuje téma rozvod a děti, hlavně porozvodová péče a upřednostňování matek, jakožto vhodnějších rodičů. Zmínila jsem tu také vyživovací povinnost, která bývá často řešeným problémem mezi rozvedenými partnery. Jako poslední řeším druhé manželství, založení nové zrekonstruované rodiny a s tím související problematiku.

V praktické části analyzuji pět vybraných knih souvisejících s rozvodem. Snažím se v nich najít odpovědi na vytyčené otázky, které mi vyplynuli z kategorií, jež vychází z teoretické části. Publikace samozřejmě nemají totožný obsah, a proto některé vybrané otázky nejsou probírány ve všech knihách. Což ale naopak může být v některých případech samo o sobě dostatečnou odpovědí.

Cílem této práce je naznačit, jak bývá rozvod prezentován v populárně-naučné literatuře. Jak již bylo řečeno, knihy jsem analyzovala na základě kategorií vycházejících z teoretických východisek.

TEORETICKÁ ČÁST

1. RODINA

Odedávna existuje rodina především kvůli potřebě náležitě pečovat o své děti (srov. Matoušek, 2003, str. 9). Jde vlastně o formu dlouhodobého solidárního soužití osob spojených příbuzenstvím, která zahrnuje přinejmenším rodiče a děti. Další znaky toho, co je rodina, jsou sociokulturně podmíněny a patří k nim např. společné bydlení, příslušnost ke společné příbuzenské linii a společná produkce a konzumování (srov. Jandourek, 2001, str. 206). Rodina je současně základní jednotkou každé lidské společnosti, neboť nereprodukuje člověka pouze jen jako živočicha, ale zprostředkovává mu i vrůstání do jeho kultury a společnosti. Kromě toho rodina mezi sebou propojuje generace a vytváří mezi nimi kontinuitu a pouta solidarity (srov. Matoušek, 2003, str. 9).

Prakticky ve všech společnostech se můžeme setkat s typem rodiny, kterou sociologové a antropologové označují jako rodinu nukleárního typu – ta je složena z dospělých manželů a jejich vlastních či adoptivních dětí žijících ve stejné domácnosti. Nukleární rodina byla ve většině tradičních společností více či méně integrována do širších příbuzenských vztahů. Pokud v jedné domácnosti žijí kromě obou rodičů a jejich dětí i další blízcí příbuzní, hovoříme již o rozšířené rodině – její součástí mohou být prarodiče, bratři a sestry se svými manželskými partnery, tety, synovci apod. V západním světě je manželství, a také tedy rodina, spojeno s monogamií, kdy naše zákony nepřipouštějí, aby jeden muž nebo žena měli několik manželských partnerů současně. Ve světě tento stav však není zdaleka normou (srov. Giddens, 1999, str. 156–157).

1.1 Funkce rodiny

„Funkcemi rodiny jsou reprodukce lidského rodu a výchova potomstva. Mnohé funkce od počátku novověku rodina postupně předává státním a dalším institucím, což vede k určité krizi rodiny, patrné např. na

vysoké míře rozvodovosti. I nadále však rodina zůstává důležitým prostředím socializace, intimity a sociální podpory“ (Jandourek, 2001, str. 206). Biologicko-reprodukční role je stále jednou z hlavních a nenahraditelných funkcí rodiny ve společnosti. Je významná i z hlediska jejího vlivu na rodinný život, neboť s sebou zároveň nese přechod k rodičovství.

Další významnou funkcí, leč velmi proměnlivou v čase a prostoru, je již zmíněná funkce socializační. Výchovná funkce rodiny ve smyslu přípravy dítěte na život ve společnosti je zásadní a v případě její plné náhrady jinou institucionální formou se vždy musí počítat s rizikem ohrožení zdravého vývoje dítěte.

Na rodinném životě je dosud výlučně závislá funkce regenerační a podpůrná, jenž zahrnuje veškerou vzájemnou emocionální podporu jednotlivých členů rodiny a případně i finanční či hmotnou pomoc. Zdravá rodina je tak zárukou výchovy zdravých a emocionálně stabilních dětí (srov. MPSV, 2004, str. 9–10).

2. GENDEROVÉ ROLE

Gender a genderové stereotypy hrají svoji roli jak již v průběhu partnerství, tak i během rozvodového řízení a svěřování dětí do péče. V dnešní společnosti se již sice upouští od tradičního pojetí rodiny, kdy muž má vydělávat peníze a žena se starat o děti a domácnost, ale v podvědomí společnosti tato genderová diferenciací nadále zůstává zakořeněna a vědomě či nevědomě jsou jí lidé ovlivňováni.

2.1 Co je vlastně gender

Gender je ze sociálního hlediska důležitější než pohlaví. Člověk na první pohled rozezná pohlaví jedince, s nímž je v interakci, ale vychází z genderových znaků, neboť biologické nejsou vidět. Biologická danost slouží jako základ, na němž se gender konstruuje. I děti se od malička učí rozeznávat muže a ženy pomocí genderových znaků. Žena má obvykle dlouhé vlasy a sukni, muži naopak vlasy krátké a na sobě kalhoty. Genderová role je všudypřítomná a nelze se jí vyhnout. Automaticky se řídíme genderovými stereotypy a podle toho rozdílně přistupujeme k osobám mužského a ženského pohlaví a máme od nich jistá očekávání. Samozřejmě existují i výjimky, které se těmito stereotypům vymykají, nebo se o to záměrně snaží. Lidé tyto jedince nesnadno akceptují a dávají jim to najevo svým přístupem.

I v institucionalizovaných společnostech se v závislosti na pohlaví předepisují určitá pravidla a tyto vzorce jsou označovány jako pohlavně-genderový systém. Ve většině společností jde o patriarchální pohlavně-genderový systém, kdy muži mají vyšší postavení než ženy. V dnešní době je tendence rovnosti mezi pohlavími, ale stále tento patriarchální typ převažuje. Například když žena pracuje, tak stále dostává nižší plat než muž, který vykonává stejnou práci. K tomu jí nadále zůstává povinnost starat se o domácnost a rodinné pohodlí. I když je pravda, že stále přibývá víc a víc jedinců mužského pohlaví, kteří nakupují, uklízí, vaří a větší mírou se podílejí na výchově dětí (srov. Renzetti & Curran, 2003, str. 21–22).

2.2 Genderové role v rodině

Dělbá práce mezi partnery a dělba práce v rodině je v běžném životě projevem chápání rodinných rolí (srov. MPSV, 2004, str. 56). V průběhu vývoje došlo v české společnosti k rozbití představy, že jen muž má být schopen uživit rodinu. Většina dnešních českých rodin funguje na „modelu dvoupříjmové domácnosti“. To znamená, že odpovědnost za životní úroveň rodiny je záležitostí obou partnerů, ne pouze muže (srov. Čermáková, 1995, str. 38). *„Proto české ženy kladou tak velký důraz na svou roli živitelky nebo spoluživitelky rodiny. Závislost životní úrovně rodiny na příjmu obou partnerů se významně podílela i na formování vztahů v české rodině, kde se v současné době jen výjimečně setkáme s patriarchálním typem rodinných vztahů v ideální podobě“* (Čermáková, 1995, str. 38).

Nicméně stále je aktuální nepoměr mezi deklarovanými požadavky ohledně rovnoprávného rozdělení domácích prací mezi partnery a genderovými rozdíly v reálném životě. Hlavní věcí, kterou partneři očekávají je, že se budou rovnoprávně dělit v případě přispívání do rodinného rozpočtu. Hned za tím je požadován vyrovnaný podíl na výchově dětí a následně péče o domácnost. V praxi bývá vskutku největší nevyváženost dělby práce právě u těchto vyjmenovaných činností, nejvyváženější je partnerský podíl na rozhodování o věcech jako je dovolená nebo větší investice do domácnosti (srov. MPSV, 2004, str. 56). V rámci finančního zajištění rodiny výzkum z prosince 2013 ukazuje, že tři pětiny respondentů (61 %) se stále domnívají, že by to mělo být věcí muže, dvě třetiny (38 %) si myslí, že je to starost obou partnerů. Na výchově dětí by se podle necelých dvou třetin (62 %) respondentů měli podílet oba partneři, 37 % tuto činnost přisoudilo ženám. Naopak za činnost ryze ženskou je považováno vaření (to má dle 72 % vykonávat žena, 26 % tvrdí, že oba partneři a 2 % že muž) a dále úklid (53 % respondentů ho označilo za starost žen, 45 % obou partnerů a 2 % je považují za věc mužů). Názory respondentů vykazují difference hlavně podle pohlaví dotázaného a dále rozdíly panovaly mezi respondenty různého věku. Čím vyšší měli respondenti vzdělání, tím víc se přikláněli k tomu, aby se na povinnostech podíleli společným dílem (srov. CVVM, 2014, str. 3–4). V rámci problematiky výchovy společnost akceptuje u ženy větší důraz na její

mateřskou roli, ale rovnost podmínek pro muže a ženy k celodenní péči o malé dítě (rodičovská dovolená) se naopak do praxe prosazuje jen velmi pozvolně (srov. MPSV, 2004, str. 56–57).

„V dlouhodobém retrospektivním pohledu se dělba práce v rodině změnila, v posledních letech však k zásadním změnám nedochází, alespoň ne z kvantitativního hlediska. Vzhledem ke stále rozmanitějším formám pracovního zapojení mužů a žen lze předpokládat (důkazy nejsou k dispozici) větší diverzifikaci dělby rolí a činností v párech manželských i nesezdaných a rozdílů i mezi nimi. Zatím okrajovými, ale stále častějšími jsou dnes případy, kdy pracovní silnou vytíženost ženy podporuje a kompenzuje partner přebíráním většinového podílu na péči o domácnost“ (MPSV, 2004, str. 57).

3. ROZVOD

Ve vymezení, co všechno musí spolknout a snášet manželský partner, než se může začít zaobírat formálním řešením svých manželských problémů, se různé společnosti od sebe podstatně liší, stejně jako pohled na sociálně a právně přijatelná řešení. Podmínky zániku manželství jsou ale ve všech společnostech přísně vymezeny a rozchod páru je formalizován v platném právu, ať již zvykovém, anebo později psaném. U nás je v dnešní době jedinou možností pro zánik tohoto vztahu za života manželů rozvod (srov. Možný, 2002, str. 171). Rozvod je tedy právní akt, který manželství ukončuje a bývá většinou důsledkem faktického rozpadu manželského vztahu (srov. Jandourek, 2001, str. 209). Jsou ale i další způsoby, jenž bývají praktikovány, kromě rozvodu. Možný (srov. 2002, str. 171–172) v této souvislosti zmiňuje Goodeho (1956), který mezi ostatní způsoby ukončení, popřípadě dlouhodobého přerušení manželství, přiřazuje následující:

- *opuštění rodiny;*
- *rodina vyprázdněné skořápky* („empty shell family“), tedy vznik situace, kdy pár spolu dále bydlí, ale neposkytuje si emocionální podporu, nekomunikuje a spolupracuje jen v nejnútnejší míře;
- *dlouhodobá absence jednoho z manželů* pro jeho uvěznění, dlouhodobý pobyt v cizině, v emigraci, v bojující armádě, v ilegalitě atd.;

K tomuto výčtu pak ještě Možný sám připojuje pojem *rodičovské manželství*, který představuje rozšířenou variantu „empty shell family“. Partneři s dětmi udržují manželství a domácnost ve sdílené odpovědnosti za výchovu dětí, přičemž ostatní funkce byly oslabeny anebo zanikly úplně. Existuje ještě možnost, která je dokonce jednou z nejstarších způsobů zániku manželství a tou je, že manželství může být prohlášeno za neplatné už od samého počátku.

3.1 Postoje k rozvodům

Postoj k rozvodům se velmi rychle mění. Ještě před několika lety představoval rozvod větší sociální stigma, než je tomu dnes. Kromě postojů okolí může mít významný vliv také sociální politika státu, péče o děti, dostupnost bytů a jiné faktory (srov. Giddens, 1999, str. 168). Česká populace ve svém rozvodovém chování zhruba opisuje vzorce chování typické pro celou Evropu a v širším slova smyslu pro celou západní civilizaci (srov. Možný, 2002, str. 176). My se tedy budeme zabývat rozvodem v západní kultuře, kde je v důsledku křesťanské tradice na rozvod pohlíženo stále jako na negativní jev, mimo jiné i kvůli jeho psychickým a ekonomickým důsledkům dopadajících jak na partnery, tak i jejich děti (srov. Jandourek, 2001, str. 209). Křesťanská věrouka totiž přikazuje člověku, aby nerozlučoval to, co Bůh spojil, takže toto církevní tabu je též jedním z důvodů, který vede k apriornímu odsuzování rozvodů. V současné společnosti sice toto tabu již nemá tak velkou váhu, jako tomu bývalo v minulosti, přesto u některých lidí může aspoň v podvědomí nadále přetrvávat (srov. Matoušek, 2003, str. 133). Matoušek dále tvrdí, že *„přes všechny dobře známé negativní důsledky rozvodů není třeba dívat se na ně jako na jev nenormální či dokonce tragický. Takový pohled by byl zejména pro profesionály, kteří s lidmi v předrozvodových a rozvodových situacích přicházejí do styku, zavádějící“* (Matoušek, 2003, str. 133). Pro někoho může být naopak rozvod vysloveně vysvobozením z nefunkčního vztahu, kdy se může konečně opět „svobodně nadechnout“. Giddens se k rozvodům staví neutrálně: *„Lze jen obtížně posoudit, zda u vysoké rozvodovosti převažují pozitivní nebo negativní. Tolerantnější přístup umožňuje ukončit neuspokojivý vztah bez rizika společenského stigmatu. Na druhé straně však rozpad manželství téměř vždy představuje emocionální zátěž a může jedné straně nebo i oběma způsobit také finanční obtíže“* (Giddens, 1999, str. 165).

3.2 Důvody rozvodu

Fyzickým rozchodům v mnoha případech předchází sociální separace, kdy si alespoň jeden z partnerů vytvoří nový životní styl, najde si nové zájmy a nové přátele v prostředí, k němuž ten druhý nepatří. Giddens v této souvislosti zmiňuje Diane Vaughanovou (1986), která se zabývala

vztahy mezi partnery v průběhu rozluky či rozvodu. Ta ukazuje, že se partneři začínají navzájem vzdalovat, aniž by měli v úmyslu rozejít se. Ze začátku je tu menší spokojenost se vztahem na straně jednoho z partnerů, kdy se někdy neúspěšně snaží ovlivnit chování toho druhého, rozvíjet společné zájmy a celkově zlepšit jejich vztah k obrazu svému. Nicméně v určitém okamžiku pochopí, že to nikam nevede, ustane se snahou a postupem času stále jasněji vidí partnerovy nedostatky a zásadní vady jejich vztahu. Vaughanová připodobňuje tento proces k zrcadlovému obrazu „zamilování se“ v počátcích vztahu, kdy se člověk soustředí hlavně na přitažlivé vlastnosti toho druhého a všechny ostatní přehlíží. Po zvážení všech okolností a toho, co jim rozvod přinese a naopak vezme, se někteří rozhodnou pokusit se svůj vztah ještě zachránit, jiní ne (srov. Giddens, 1999, str. 165–166).

3.2.1 Statistické údaje

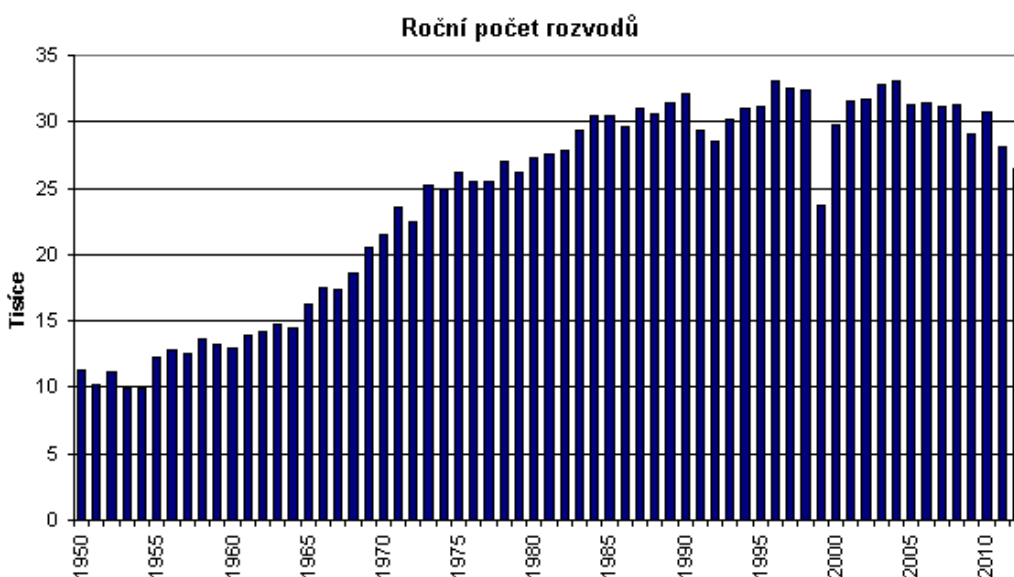
Český statistický úřad ukazuje, že u otázky příčiny rozvratu manželství lidé dávají přednost příčinám obecným (kategorie „rozdílnost povah, názorů a zájmů“ a „ostatní“) před uváděním konkrétně formulovaných důvodů (alkoholismus, neuvážený sňatek, nevěra, nezáměr o rodinu, zlé nakládání, odsouzení za trestný čin, zdravotní důvody a sexuální neshody). A to se děje jak na straně ženy, tak i muže. Už v roce 1992 bylo konkrétních příčin uvedeno oproti obecným méně. To značí, že se tato skutečnost nezměnila a obecné příčiny stále převažují nad konkrétními, stejně jak tomu bylo před lety.

- U obecných příčin byla v roce 2012 „rozdílnost povah, názorů a zájmů“ příčinou rozvodu téměř třetiny mužů i žen, na kategorii „ostatní“ pak připadalo 16 %. O dvacet let dříve, v roce 1992, byla „rozdílnost povah, názorů a zájmů“ příčinou rozvodu skoro u 43 % mužů a žen, kategorie „ostatní“ byla uvedena u 10 % rozvedených žen a 8 % rozvedených mužů.
- Mezi konkrétně formulovanými příčinami se v roce 2012 na obou stranách manželů nejvíce objevovala nevěra (muži 3,7 %, ženy 2,9 %) a na místě druhém pak alkoholismus muže (1,9 %) či nezáměr o rodinu ze strany ženy (1,1 %).

I v roce 1992 byla jakožto příčina nejčastěji identifikována nevěra, jak u mužů (14,8 %), tak i u žen (13,4 %).

Zajímavé je porovnat soudní zjištění zavinění na straně muže a ženy ve výše uvedených letech. Zatímco v roce 2012 se procenta od sebe moc neodlišovala (muži necelé 2,2 %, ženy necelé 4,7 %), o deset let dříve oproti tomu soud nezjistil zavinění u 21,1 % rozváděných žen a pouze u 6,3 % rozváděných mužů (srov. ČSÚ, 2013).

Co se týče intenzity rozvodovosti, následkem větší tolerance společnosti k rozvodům jako řešení partnerských problémů a také liberalizace rozvodové legislativy, se rozvodovost zvyšovala již v průběhu předchozích desetiletí a ne až po roce 1989, kdy se výrazněji měnila většina ostatních demografických procesů (srov. ČSÚ, 2013).

(ČSÚ, 2014)

3.2.2 Zvyšující se počet rozvodů

Dle Giddense je příčin přibývání rozvodů hned několik a souvisejí s širšími sociálními změnami. Až na některé malé skupiny bohatých lidí už dnes manželství příliš nesouvisí s potřebou předávat majetek a status z generace na generaci, jak tomu bývalo dřív. S rostoucí nezávislostí žen ztrácí manželství také svou někdejší úlohu nutného ekonomického partnerství. Díky celkové větší prosperitě je větší pravděpodobnost toho, že v případě neúspěšného manželství mohou oba partneři snáze vytvořit samostatnou domácnost, než tomu bývalo v minulosti. Dalším vcelku

významným faktorem je rostoucí tendence k hodnocení manželství podle míry osobního uspokojení, jenž je jedinci poskytováno. Stoupající počet rozvodů proto nemusí znamenat hlubokou nespokojenost přímo se samotnou institucí manželství (srov. Giddens, 1999, s. 165).

Důležitá změna spočívá i v tom, že se relativně snižuje důležitost a význam přesvědčení, že mezi cíle manželství patří i jeho stálost a dlouhé trvání. U nesezdaných partnerů se často objevuje myšlenka, že pro manželství neplatí, že „chrání citové pouto“ a že „je pro druhého důkazem opravdové lásky“. Stejně jako Giddens de Singly uvádí tvrzení, že trvání páru si zachovává hodnotu jen tehdy, pokud partner i nadále uspokojuje toho druhého tak, jak očekával. Logika nespočívá v hledání trvalosti a pevnosti manželského a rodinného svazku, nýbrž v uspokojení psychických potřeb každého člena manželského páru (srov. de Singly, 1999, str. 111–114).

Mezi další faktor působící v civilizovaných společnostech na rostoucí počet rozvodů můžeme zařadit tempo společenských změn. *„V našem století platí pro každou další generaci poněkud jiné zvyklosti týkající se výkonu manželských rolí a fungování rodiny. I na úrovni jedné generace vedle sebe existují různé modely rodinného chování, přičemž žádný z nich není pocítován ani jako univerzální, ani jako závazný. V životním stylu lidí ve vyspělých společnostech je i mnoho jiných změn: lidé často mění zaměstnání, často mění bydliště. Tyto změny jsou motivovány větším prospěchem. O manželství a rodině pak člověk může uvažovat stejně – jako o dočasné smlouvě“* (Matoušek, 2003, str. 133). Z toho vyplývá, že není žádným překvapením, že ve vyspělé industriální společnosti není zrovna málo rozvodů. Přesto bývají rozvody neustálým předmětem silně emočně nabitých předsudků jak u normálních lidí, tak u profesionálů. Každý rozvod je trauma, který často mívá za následek nepříznivý názor o příslušnících opačného pohlaví (srov. Matoušek, 2003, str. 133).

3.3. Rozdílné důsledky rozvodu pro ženy a muže

Jak rozvedené ženy, tak samozřejmě i muž se setkávají po rozchodu s nejrůznějšími problémy, které ale bývají obvykle rozlišné. Vzhledem k tomu, že jsou děti ve většině případů stále svěřovány do

výhradní výchovy matky, ztrácejí otcové každodenní kontakt se svými dětmi. Matky se naopak potýkají s problémem organizování svého času, kterého mají o poznání méně, a přemírou zodpovědnosti, jenž na nich po rozvodu spočívá, neboť se stávají samoživitelkami. Dle Dudové se tedy rozvod jeví být sociálně strukturovanou zkušeností, která odráží genderovou organizaci společnosti, neboť většina párů v průběhu manželství více méně přijímá tradiční rozdělení rolí v rodině (srov. Dudová & Hastrmanová, 2007, str. 11). *„Žena investuje do své profese a kariéry méně než muž a velkou část svého času věnuje péči o potomky, domácnost a manžela; mužovy příjmy jsou příjmy rodinnými a ne pouze individuálními; a ženina aktivita v domácnosti má pro rodinu stejnou hodnotu jako mužova aktivita profesionální. Rozvod ale odhaluje nerovnost takového uspořádání genderových rolí v rodině“* (Dudová & Hastrmanová, 2007, str. 11). Ženy se tak po rozvodu mohou dostat do svízelné finanční situace, neboť přichází o podíl na životní úrovni svého bývalého manžela a musí nesnadně bojovat o materiální a psychické zabezpečení rodiny, kdy se jejich životní úroveň podle expertů ve většině případů snižuje. Otcové spíše než s problémy materiálního rázu se potýkají s problémy psychickými, hlavně právě kvůli absenci denního styku s dětmi. Samozřejmě i muži mohou pociťovat po rozvodu materiální problémy, konkrétněji v situaci, kdy zakládají novou rodinu (srov. Dudová & Hastrmanová, 2007, str. 97).

De Singly (srov. 1999, str. 114) k této tématice zmiňuje nerovnoměrné důsledky nestability manželství. Tvrdí, že aplikací individualistických ideálů v privátní sféře a silnou vírou v lásku, vzniká manželská nestabilita, jež nemá stejné důsledky na obě pohlaví. Profesní uplatnění kulturního a sociálního kapitálu je negativně postihováno spíše u žen než u mužů. *„Tato nerovnost je nejčastěji maskována skutečností, že se příjmy do rodiny rozdělují mezi oba manžele a že žena má přístup k té úrovni nebo stylu života, jako má její manžel. Náklady vynaložené na společný manželský život se platí až v okamžiku rozchodu, a relativní devalvace, tj. rozdílné „snížení hodnoty“ u muže a ženy, se stává viditelnou“* (de Singly, 1999, str. 114). Rozvod většinu žen ochuzuje, neboť například změna manželského statusu přináší osamělým ženám i snížení statusu bydlení, který je sám o sobě znakem životní úrovně (srov. de Singly, 1999, str. 114–115).

4. ROZVOD A DĚTI

Říká se, že děti drží manželství pohromadě. Možný (srov. 2002, str. 193) k tomuto dodává, že výzkumy to zhruba podporují, i když spolehlivě to platí v tom smyslu, že bezdětná manželství se snadněji rozvádějí. Nižší rozvodovost mívají hlavně manželství se třemi a více dětmi. Stává se tedy, že i méně šťastná manželství trvají „kvůli dětem“, kdy za touto skutečností často leží ekonomické důvody, díky kterým pak *„...žena se třemi dětmi snese od svého muže více, protože ví, jak potřebuje jeho příjem k udržení přijatelné úrovně, rozvedená žena s více dětmi má menší naději na znovuprovdání a též muži „se závazkem“ jsou na trhu manželství méně žádáni. Přesto všechno však vysoký podíl z rozvádějících se párů dětí má a počet dětí, které mají zkušenosti s rozvodem rodičů, už víc než půl století stoupá“* (Možný, 2002. str. 193).

Když se ale podíváme na statistiky, tak v průběhu posledních dvaceti let počet rozvedených manželství s nezletilými dětmi klesl. Z celkového počtu rozvedených v roce 2012 bylo 57,5 % s nezletilými dětmi, kdežto před 20 lety byl tento podíl 71,7 %. Český statistický úřad ale poukazuje na skutečnost, že na tomto snížení zastoupení rozvedených manželství s nezletilými dětmi se podílelo zastoupení rozvodů dlouhotrvajících manželství, kdy společné děti již dosáhly plnoletosti. Mezi další faktory lze zařadit nízkou úroveň plodnosti v posledních letech a na konci 90. let minulého století pravděpodobně i zákon č. 91/1998 Sb., který mimo jiné upravoval i podmínky pro rozvod manželství s nezletilými dětmi. V roce 2012 připadalo na jedny rozvádějící se partnery s nezletilými dětmi průměrně 1,5 dítěte, přičemž tento průměr je dlouhodobě stabilní (srov. Rozvodovost).

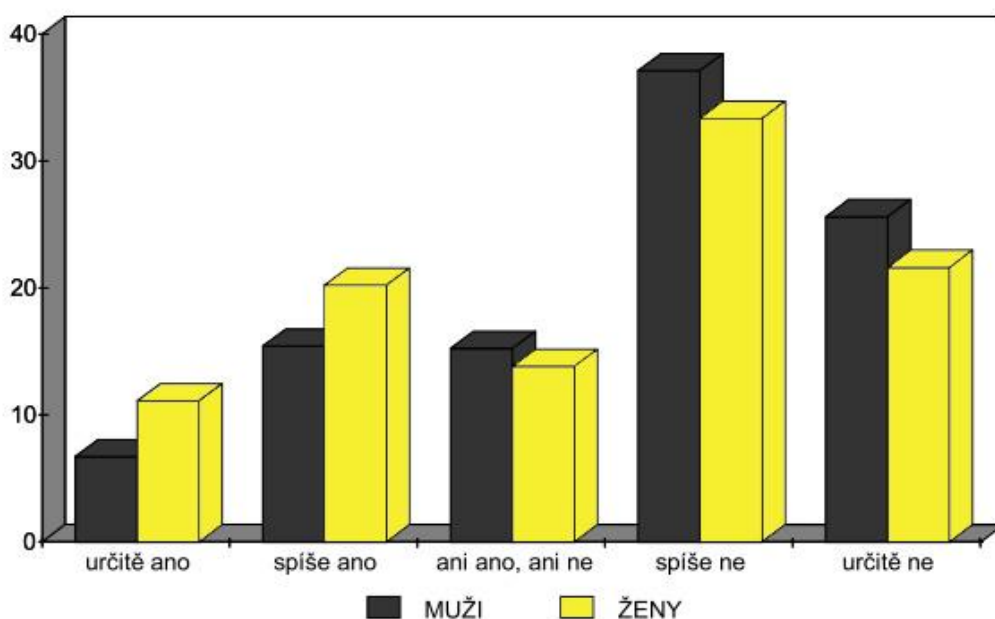
4.1 Porozvodová péče o děti

I když přes veškeré snahy stále převládá v naší společnosti poměrně rozšířený názor, že ke zdravému vývoji dítěti postačí pouze matka, která má pro výchovu všechny podstatné kompetence a otec bývá pořád brán jako ne tak schopný se sám o dítě postarat, je již dostatek důkazů, že pro výchovu jsou potřební oba rodiče. Mezi nejdůležitější dětské

potřeby pro zdravý vývoj totiž náleží potřeba mužského a ženského vzoru, model vhodného a slušného řešení mezilidských konfliktů a též zkušenosti rodinného života (srov. Bobelová, 2012).

K otázce výchovy dítěte pouze jedním rodičem můžeme zmínit Čermákovou, která v rámci své sociální analýzy české rodiny uvádí výzkum FAMILY MODULE, který sledoval postoje lidí k okolnostem manželského života. Výzkum byl prováděn uvedením různých výroků, k nimž měli respondenti zaujmout postoj. V rámci problematiky Manželství a jeho funkce byl řešen i výrok: „*Dítě může vychovávat stejně dobře jen jeden z rodičů jako oba společně*“.

Míra souhlasu s výrokem: "Dítě může vychovávat stejně dobře jen jeden z rodičů" dle genderu (v %)

Míra intenzity souhlasu se ukázala být podle genderu asymetrická – více s tímto výrokem souhlasí ženy (31,3%) než muži (22,1%). A muži též častěji než ženy nesouhlasí. Tyto výsledky lze interpretovat tak, že míra nesouhlasu u mužů souvisí s běžnou praxí v ČR, kdy děti po rozvodu bývají dány do péče právě matce. Nesouhlas u mužů může být dán i asymetrií dominantní kompetence žen v rámci péče a výchovy o děti, kdy jsou v těchto činnostech muži často ženami vytlačeni (srov. Čermáková, 1995, str. 59–60).

Z uvedeného výzkumu Čermáková dále tvrdí, že „...ženy více než muži na dětech závisí, věnují jim více času, více trpí tím, když děti nemají. Femininní socializace pevně vtiskla tento obraz do vědomí českých žen. Vztah mužů a dětí je méně normativní, méně se od mužů v tomto směru očekává a muži se více orientují na práci či mimo rodinu. Tato nerovnost nutně vnáší do rodinné sféry konflikt v případě, kdy se žena rozhodne své dominance využít. Muž-rodíč pozdě zjišťuje, že stereotyp ženy-matky je pro něj vlastně v této situaci nevýhodný. Ženě je v české společnosti přiznána „plná komplexita“ (zvládne práci i rodinu). Muži jsou chápáni jako nekomplexní bytosti. Apriori se předpokládá, že nezvládnou rodinný provoz a plnou odpovědnost za péči a výchovu dětí. Je to genderová otázka, jak dlouho budou tyto stereotypy, které jsou české společnosti fundamentálně vlastní, vyhovovat (a fungovat) i v odlišných ekonomických podmínkách“ (Čermáková, 1995, str. 69).

4.1.1 Vyživovací povinnost

Bez ohledu na rodičovskou zodpovědnost mají oba rodiče společnou vyživovací povinnost vůči svému dítěti, která vzniká jeho narozením a trvá až do doby, než je dítě schopno se samo uživit. Na výživě by se měli rodiče podílet dle svých schopností, možností a neposledně se musí brát v úvahu i zohlednění majetkovým poměrům každého z nich. Proto nejsou povinni plnit tuto vyživovací povinnost ve stejném rozsahu a stejným způsobem. Nicméně by se měli vzájemně doplňovat, aby byly potřeby zajištěny (srov. Dudová & Hastrmanová, 2007, str. 79–80). „Právě vyživovací povinnost rodičů k dětem může být plněna specifickým způsobem, kterým je osobní výkon péče o dítě a péče rodiče o společnou domácnost. Patří sem i činnosti, které jsou spojeny s výchovou dítěte. Pro účely výživného není rozhodné, zda jsou rodiče manžely, naopak velice podstatné je to, zda rodiče žijí spolu či odděleně. Žijí-li rodiče a děti ve společné domácnosti, bude tato povinnost plněna převážně naturálně, tj. přímým uhrazováním osobních potřeb dítěte“ (Dudová & Hastrmanová, 2007, str. 80).

4.1.1.1 Neplacení alimentů

Neplacení výživného na děti není ojedinělou záležitostí. Dochází k němu z různých důvodů, avšak často na to doplácí i samotné dítě. Jak říká Fafejta: *„Za rozpad rodičovského soužití stěží nese zodpovědnost dítě a i v případech, kdy ani otec nenese vinu za rozpad rodiny a přitom to není on, kdo má dítě v péči, alimenty platit musí, neboť jejich neplacením trestá nejen bývalou partnerku, ale i nevinné dítě“* (Fafejta, 2010).

Rodiče se o děti náležitě starají a za to se jim od nich dostává lásky a radosti z pozorování jejich zdárného vývoje. O tuto zpětnou vazbu bývá často jeden z rodičů po rozvodu ochuzen, či jsou možnosti omezeny. Není divu, že má pak dotyčný partner, zpravidla otec, menší motivaci k řádnému placení výživného. Mnohdy je po otci vyžadováno, aby financoval něco, o čem nemůže rozhodovat a s čím možná vůbec nesouhlasí. Matka též může otci bránit ve styku s dítětem, popouzet ho proti němu a dítě se pak stává nástrojem, jímž se matka mstí (srov. Fafejta, 2010). Otec pak ztrácí i tu poslední kapku motivace a nemusí již vidět důvod, proč mít nadále snahu přispívat v péči o dítě.

4.1.2 Upřednostňování matek

Jak již bylo výše zmíněno, v dnešní době bývají při rozhodování o porozvodové péči dětí upřednostňovány matky, neboť se berou v potaz předpoklady, že žena je od přírody lepší rodič než muž a matka je pro dítě důležitější než otec. Podle studie porozvodové péče provedené v České republice na přelomu 70. a 80. let byly do péče matky svěřeny děti z tohoto souboru v 97,5 % případů, přičemž ve 42 % se matky o děti starají nejčastěji výhradně samy. Podle výsledků 3 roky po rozvodu nemělo žádný styk s dítětem 18 % mužů a dalších 37 % mužů udává řídký a nepravidelný styk. Podle údajů z jiných výzkumů četnost kontaktů otců s dětmi postupem času dále klesá (srov. Dudová & Hastrmanová, 2007, str. 20).

Je vhodné se zamyslet, zda tito otcové opravdu nemají o děti zájem, nebo to díky podjatosti českých soudů, které podle některých názorů zvýhodňují matky a mužům nedávají šanci získat dítě do své výchovy, raději předem vzdávají a o děti ani nezkoušejí žádat.

Je vhodné se zamyslet, zda tito otcové opravdu nemají o děti zájem, nebo to raději předem vzdávají a o děti ani nezkoušejí žádat. Podle některých názorů totiž díky podjatosti českých soudů bývají zvýhodňovány matky a muži proto nemívají šanci získat dítě do své výchovy (srov. Dudová & Hastrmanová, 2007, str. 103). To připouští i předseda Ústavního soudu Pavel Rychetský, když v pořadu Otázky Václava Moravce prohlásil, že při rozhodování o péči o dítě bývají na nižších soudních instancích upřednostňovány v těchto sporech matky na úkor otců (srov. ČT24, 2014). *"Je taková vžitá tradice upřednostňovat v těchto sporech matky dětí. Je pravda, že tato vžitá tradice má opodstatnění u kojenců, u dětí v tom nejútlejším věku. Ale tam, kde to dítě vnímá svět, ví, kdo je jeho tatínek a maminka, je schopno komunikovat, tam si myslím, že je skutečně potřeba prosadit princip rovnosti práv obou rodičů. Nemůže mít jeden víc práv než druhý"* (ČT24, 2014). Dudová k této problematice dále dodává, že šance na svěření dítěte závisí hlavně na předchozím vztahu otce s dítětem a na jeho podílu na praktické péči o ně. Otcové usilující o děti mají obtížnější situace především proto, že na rozdíl od matky, u níž se její způsobilost o dítě pečovat předpokládá jaksi automaticky, otec svoji způsobilost musí prokazovat. Pokud se k tomu ale odhodlá, má reálnou šanci se svou žádostí uspět. Nicméně tyto případy bývají ojedinělé a ze strany otců převládá spíše akceptování svěření dítěte do výhradní péče matky a ve většině případů i upadání jejich zájmu se s dětmi pravidelně stýkat (srov. Dudová & Hastrmanová, 2007, str. 103–104).

4.1.2.1 Typický muž je v péči o děti emocionálně necitlivý

Hodně lidí má utkvělou představu, že typický muž nedokáže dítěti poskytnout dostatečné citové zázemí jako žena. I toto tvrzení může být bráno jako argument podporující svěření dítěte do výhradní péče matky. V některých případech to sice pravda být může, ale stejně tak to může platit i u matek. O tento stereotyp se může zapříčiňovat i odlišný způsob výchovy chlapců a dívek. Rodiče k nim dle pohlaví zauímají jiný postoj a komunikují s nimi odlišně. V hovoru s dcerami užívají větší počet emocionálních výrazů a mluví s nimi častěji o smutku, u chlapců se zaměřují spíše na hovor o hněvu. Děti, s kterými se často hovoří o pocitech, jsou pak samy lépe schopny porozumět pocitům druhých. Renzetti a Curran z toho vyvozují, že můžeme předpokládat, že těmito

aspekty vedou rodiče své dcery k pozornému vnímání pocitů druhých a pečování o mezilidské vztahy, přičemž chlapci jsou vychovávání k asertivitě a potlačování emocí, leda kromě hněvu (srov. Renzetti & Curran, 2003, str. 111–112). Muži tedy mohou v roli milujícího otce působit stejně efektivně jako matky. Svou životní zkušenost a schopnost empatie mohou rozšířit tím, že převzou základní péči o dítě už od kojence. Pro dítě má tato aktivní otcovská péče dlouhodobý vliv právě na vcítění se a ohleduplnost k druhým. Podle Bobelové děti citlivých otců mají menší problémy v partnerských vztazích než děti mužů, kteří se nechovali tak láskyplně, přičemž něžnost matek tady nehraje prakticky žádnou roli (srov. Bobelová, 2012).

5. NÁSLEDNÁ MANŽELSTVÍ A NOVÝ PARTNER V RODINĚ

Rozvod, i když bývá brán jako neúspěch či špatná zkušenost, ještě neznamená, že se lidé nechají odradit od instituce manželství a mnohokrát to zkoušejí znovu. Buď jen v nesezdaném soužití, nebo často v opakovaném manželství (srov. Možný, 2002, str. 194). Lidé vstupující do druhého manželství s sebou obvykle do tohoto nového svazku přivádějí děti z manželství předchozího. Samozřejmě to není pravidlem, někteří mohou být ještě velmi mladí a bezdětní. Naopak u pozdějších následných manželství již děti často bývají odrostlé, takže do nové domácnosti nevstupují spolu s rodičem (srov. Giddens, 1999, str. 171).

Pokud srovnáme první manželství s tím druhým, tak druhé bývá často označováno za šťastnější, ale více vratké. Člověk do něj totiž vstupuje s větším očekáváním (má oproti předchozímu nepodařenému spravit názor na manželství) a má na partnera obvykle vyšší nároky. *„Přinejmenším statisticky jsou následná manželství méně úspěšná než první, neboť vykazují vyšší procento rozvodů. To ovšem neznamená, že by byla předem odsouzena k nezdaru. Lze předpokládat, že lidé, kteří se už jednou rozvedli, kladou na manželství vyšší nároky než druzí, a pokud se jejich očekávání nesplní, je pro ně méně obtížné rozvést se ještě jednou. Přitom je docela dobře možné, že druhá manželství, která vydrží, jsou v průměru šťastnější než první“* (Giddens, 1999, str. 171). S tím souhlasí i Možný (srov. 2002, str. 194) když říká, že druhá manželství bývají vesměs označována za úspěšnější, i když mívají o něco větší pravděpodobnost rozpadu. *„Ti, co mají zkušenost z rozvodu, jakoby se ho méně báli“* (Možný, 2002, str. 194).

5.1 Rekonstruovaná rodina

Pokud jedinci vstupující do druhého manželství již mají děti z manželství předchozího, zakládají tzv. rekonstruovanou rodinu. Tato nová rodina mívá často větší těžkosti než rodina s vlastními dětmi. Bývá totiž významně ovlivňována buď bývalou ženou manžela, případně i jejími rodiči, nebo bývalým manželem ženy a jeho rodiči. Matoušek (srov. 2003, str.

138) proto tvrdí, že hlavním problémem je otázka, kdo je s kým loajální. Ženě, která se svými dětmi zakládá rekonstruovanou rodinu, může často vadit, že její současný manžel nepatří pouze do této nově vytvořené rodiny, ale udržuje styky i se svojí předchozí rodinou. Neboť muž za svými vlastními dětmi buď často odchází mimo domov, nebo je naopak do nové rodiny přivádí. V prvním případě se musí žena vyrovnat s manželovou nepřítomností, v tom druhém si musí naopak zvyknout na přítomnost nevlastních dětí. Obě situace jsou pro novomanželku náročné a jelikož se často neubrání srovnávání skutečnosti, jak se muž chová k vlastním dětem a k těm nevlastním, může jí z toho vyplynout, že manžel vlastní děti preferuje. Na druhou stranu muž zakládající novou rodinu ještě nemusí být zcela citově odpoután od své bývalé rodiny a to jak skrze vztahy k dětem, tak eventuálně i skrze přetrvávající emoční pouto k bývalé ženě. Zároveň se mu může zdát vazba mezi jeho novou ženou a jejími dětmi příliš silná a může kvůli tomu žárlit. Oba manželé proto ostražitěji, než tomu bývá v rodině jen s vlastními dětmi, hlídají, kdo komu co dává, kdo s kým tráví kolik času, jak jsou řešeny odměny a tresty a mnohé další (srov. Matoušek, 2003, str. 138). Další příčina problémů může spočívat v tom, že různé rodiny učí děti různým návykům a představám o správném chování, což následně zvyšuje pravděpodobnost střetů. Nevlastní rodič pak může být osočován když dítě v dobré vůli pokárá, neboť biologičtí rodiče by situaci řešili jinak (srov. Giddens, 1999, str. 172). Nepomůže ani narození dalšího dítěte, jehož biologickými rodiči jsou oba současní manželé, protože nároky ženy na mužovu podporu a zájem po porodu logicky rostou, což může zostřit konflikt mezi potřebou muže věnovat se svým vlastním dětem a zájmy nové rodiny. Ohledně problémů rekonstruované rodiny Matoušek (srov. 2003, str. 138–139) zmiňuje manžele Visherovi (1979), kteří se zabývají terapií rekonstruovaných rodin, a ti uvádějí tři pověry sdílené dospělými členy rodiny, jež působí jako překážky:

- představa, že rekonstruovaná rodina má fungovat stejně jako ta předchozí a že vztahy mezi manžely i vztahy k dětem mají být totožné s rodinou, kde jsou děti biologickými potomky;
- představa, že citové pouto mezi nevlastním rodičem a dětmi vznikne rychle či se aspoň rychle přizpůsobí;
- představa, že matka se k nevlastním dětem, které neprodila, nutně chová zle (toto podporují pohádky a jejich typy zlých macech).

Tyto pověry by měli být zrevidovány a tím i změněna očekávání z nich vyplývající.

EMPIRICKÁ ČÁST

6. ROZVOD V POPULÁRNĚ-NAUČNÉ LITERATUŘE

V této části budu analyzovat pět vybraných populárně-naučných knih, které se zabývají tematikou rozvodu a s ním souvisejících věcí. Nejprve vybrané knihy alespoň stručně popíšu, uvedu kategorie vyplývající z teoretické části a z nich poté vytvořím otázky, na které budu hledat v textech odpovědi. Na konec udělám shrnutí, kde knihy navzájem porovnám a napíšu výsledky, k nimž jsem se dobrala.

6.1 Vybrané knihy

Knihy jsem z počátku vybírala podle titulů a hledala takové, z jejichž názvu je patrný negativní postoj k rozvodu, abych zjistila, zda je tak prezentován i v průběhu celé knihy. Publikací vhodných pro moji práci ale nebylo mnoho, proto jsem se začala poohlížet po těch nejvíce dostupných, které s rozvodem souvisí.

6.1.1 Kniha 1: Jak přežít rozvodové peklo

Cílem knihy je odpovědět čtenářům na otázku, jak minimalizovat trápení, jenž je spojeno s rozvodem. Neradí, jak rozvodu zabránit, pouze se pokouší naznačit jak postupovat, aby se partneři rozešli kultivovaně a jejich rozvod neměl destruktivní účinky jak u nich, tak u jejich dětí. V samotné knize je psáno, že *„obrazně řečeno neradí, jak zabránit požáru, ale pokouší se naznačit, jak zasahovat, aby měl požár co nejmenší následky. A navíc se nerozšířil i na jiné objekty.“* Kniha je doplněna i vybranými ustanoveními právních předpisů a ukázkami písemných podání.

6.1.2 Kniha 2: Jak se nerozvádět

Autor mluví o rozvodu jako o prohře. A ta je spojena se ztrátami, které ale dle naší reakce můžeme sami ještě zvyšovat nebo naopak

zmenšovat. Jako příklady jsou zde uvedeny různé příběhy z psychologické praxe a pro čtenáře k provedení dva testy i s výsledky, které jsou rozděleny dle počtu získaných bodů. První je *Dotazník rozvodového potenciálu* a druhý *Psychorozvodový test*. Kniha není určena pouze pro již rozvedené jedince, ale i pro ty, kteří mají pocit, že je jejich manželství v ohrožení a snaží se tomu předejít.

6.1.3 Kniha 3: Průvodce rozvodem pro všechny zúčastněné

V názvu knihy je sice napsáno „průvodce pro všechny zúčastněné“, nicméně výrazněji je zde zastoupená otcovská tematika. Otcům zvláště je věnována mimo jiné celá jedna kapitola, která nese název "Otcové v rozvodovém řízení a po něm: širší kontexty". Kniha se z velké části zabývá právní stránkou rozvodu, je zde např. popsáno postavení a úloha aktérů, s nimiž se člověk může během rozvodového řízení setkat. Najdeme tu také část zaměřenou na rozvodová témata, kde jsou uvedeny i některé konkrétně formulované právní otázky z rozvodové a opatrovnické praxe. Kromě samotného rozvodu se kniha dále zaměřuje na děti – co je pro ně po rozvodu jejich rodičů nejlepší, aby měly co nejpříznivější podmínky pro svůj další růst a rozvoj. V rámci této tematiky je tu zmíněno i pár převzatých pasáží od R. A. Warshaka z jeho knihy *Revoluce v porozvodové péči o děti*. V knize najdeme pro ilustraci i ukázky materiálů z rozvodových jednání u soudu.

6.1.4 Kniha 4: Netrapte se po rozvodu

Tato kniha je oproti předchozím zaměřena především na emoce a psychické zvládnutí rozvodu a odloučení od partnera. Je rozdělena na tři hlavní kapitoly, které se jmenují 1. Trocha teorie, 2. Emoce a hojení ve vnitřním světě a 3. Změny v kontaktu s vnějším světem. Ty se dále dělí na podkapitoly, které mají názvy jako „JÁ TO BEZ NÍ NEPŘEŽIJU“, „NENÁVIST...TO SILNÉ POUTO“, „NĚJAK TRÁVÍM VÍC ČASU V HOSPODĚ“ či dokonce „SEBEVRAŽDA?“, ve které dojde i k nabádání čtenáře, aby vyhledal profesionální pomoc. Také v této knize jsou připojeny příběhy z autorčiny poradenské praxe.

6.1.5 Kniha 5: Nevlastní rodiče a nevlastní děti

Problematika prvního manželství a jeho rozvodu je tu prezentována jen okrajově, kniha se primárně zaměřuje až na manželství druhé a druhý rozvod. V rámci dalšího manželství se ale probírají i témata ohledně vypořádání se s rozvodem, dětí a přijímání nových partnerů, což přímo vyplývá z názvu knihy – Nevlastní rodiče a nevlastní děti. Jako cíl je tu zmíněna snaha věnovat se hlavně složitým problémům, které vznikají v doplněných rodinách s nevlastními dětmi. Jak autoři slibují, měla by tato kniha být užitečná zároveň jak pro laickou veřejnost, tak i pro odborné pracovníky, kteří se s danou problematikou setkávají.

6.2 Otázky

Z teoretické části mi s ohledem na cíl mé práce vyplynuly čtyři hlavní kategorie, jimiž se budu zabývat. Téma rozvodu a jeho prezentace by se sice dalo uchopit mnoha způsoby a zpracovat různou perspektivou, já ale dala přednost zůstat jen u obecných základů.

Kategorie:

1. Rozvod a jeho důsledky (viz kapitola 3)
2. Důvody a okolnosti vedoucí k rozpadu manželství (viz kapitola 3)
3. Porozvodová péče o děti (viz kapitola 4)
4. Vztahy mezi nevlastními dětmi a nevlastními rodiči (viz kapitola 5)

Z vyjmenovaných kategorií jsem následně vytvořila otázky, k nimž budu pomocí knih hledat odpovědi, abych zjistila, jak je situace rozvodů v těchto knihách reflektována.

Otázky:

- O1: Je rozvod a jeho důsledky v knihách prezentován převážně negativně?
- O2: Proč se rozvádíme aneb jaké jsou nejčastější důvody rozvodu?
- O3: Je správné, že děti bývají svěřovány do péče matkám, neboť otec se „nedokáže“ o dítě postarat?
- O4: Jak děti přijímají nové partnery svých rodičů?

6.2.1 Otázka 1: Je rozvod a jeho důsledky v knihách prezentován převážně negativně?

Kniha 1 – Jak přežít rozvodové peklo:

Autoři tvrdí, že muži bývají ke svým opakovaným rozvodům tolerantnější než ženy, neboť je berou spíše jako důkaz svého širokého a romantického srdce. Ženy oproti tomu rozvody cítí jako životní prohru. Sami autoři se ale snaží zůstat nestranní a nepřiklání se ani k jednomu pohledu.

Kniha 2 – Jak se nerozvádět:

Oproti předchozí knize se Plaňava vyjadřuje o rozvodu spíše v negativním světle. Bere ho jako prohru, která přináší ztráty. *„Z nouze se leckdy předstírá ctnost – rozvod se oslavuje jako obohacení života, jako něco žádoucího, pozitivního. Naproti tomu seriózní písemnictví, výzkumy, poradenské zkušenosti a v neposlední řadě osobní prožitky mnoha rozvádějících i rozvedených dovolují přiklonit se k jinému postoji: rozpad manželství, kde jsou děti (úplně stačí jedno), je ztrátou pro všechny, je to selhání spojené se strádáním. Nic na tom nemění skutečnost, že rozvod bývá provázen pocity úlevy, že nabízí šanci osvobodit se od strastiplného soužití naplněného zlobou, nepřátelstvím, krutými hádkami, nenávistným mlčením“* (str. 37). Lidé, kteří přijímají rozvod jako jednoznačné vítězství a vypořádávají se s ním snadno a rychle, jsou Plaňavou odsuzováni. Podezřívá je, že nikdy neměli a mít nebudou na to, aby slušně žili v rodinném kruhu. Pro ostatní „normální“ je rozvod ztrátovou situací.

Kniha 3 – Průvodce rozvodem pro všechny zúčastněné:

Negativním faktorem rozvodu podle knihy vždy byl a bude vliv na děti, neboť často bývají do rozvodu rodičů vtahovány víc než je potřebné a mohou se i stát nástrojem, jímž si rodiče navzájem ubližují. Dokonce je zde tvrzeno, že mladiství z neúplných rodin vykazují vyšší kriminalitu než ostatní a jsou i více náchylnější k získání drogové závislosti. Dále se Bakalář zabývá důsledky rozvodu ve větším měřítku a rovnou prohlašuje, že rozvod negativně ovlivňuje celou společnost. Tvrdí, že děti z rodin s nevlastním rodičem budou oproti dětem z tradičních rodin, kdy mají oba

biologické rodiče, v průměru vždy o něco hůře vybaveny do světa dospělých, což zahrnuje i zkušenosti ohledně výchovy. Zvyšuje-li se počet dětí z netradičních rodin, pak dle něj musí také nutně dojít ke kumulativnímu účinku takto získaných ovlivnění. Takovéto dítě pak bude jako rodič nevybaveno k plnohodnotné výchově svého vlastního dítěte a kvalita populace se v průběhu generací musí nutně zhoršovat (srov. str. 65–66). Z toho vyplývá, že Bakalář bere rozvody jako velký problém, který postupně způsobuje úpadek společnosti.

Kniha 4 – Netrapte se po rozvodu:

V průběhu celé knihy je patrný negativní pohled na rozvod (člověk si ani nemusí publikaci číst, stačí, aby se podíval na názvy kapitol). Je neustále spojován s pojmy typu utrpení, ztráta, bolest. *„Pokud ještě nejsi připraven říci si: ‚Moje manželství opravdu skončilo‘, vezmi si čas. Až budeš chtít jít dál a zbavit se utrpení, můžeš tento bolestný krok udělat. Nelze to však odkládat do nekonečna, život by zůstal takovým utrpením, jakým je teď“* (str. 28). *„Bolest také může pocházet ze starších zranění na duši, která rozvodová ztráta vynese na povrch. Např. ze ztrát, které jsme už v životě zažili a zcela si je neodtruchlili. Mohou to být ztráty důležitých vztahů, např. když nám zemřel důležitý člověk (rodič, sourozenec, prarodič, předchozí partner...)“* (str. 53). Podle Poupětové je tedy bolestný jak sám rozvod, tak i vzpomínky, které vynese na povrch. Kniha se zabývá především psychickým vypořádáním se s rozvodem – zaměřuje se na hojení následků po rozvodu a stabilizaci člověka v nové životní situaci. Automaticky počítá, že každý jedinec se s touto zátěží a s ní spojenými ztrátami musí vypořádávat. Neboť ti, kteří mají pocit, že „nejsou ztrátoví“, do svého vztahu neinvestovali a učinili ho neživotným. Samotný rozvod i jeho důsledky jsou tedy v knize prezentovány negativně. Podle autorky jde o cestu hojení následků rozvodu, který s sebou přináší především bolest ze ztrát a truchlení. Jako jedno z mála pozitivních lze v knize najít mínění, že rozvod může člověka poučit, posílit a obohatit pro další život, kdy se mu otevírá nová cesta, ve které se skrývá naděje na lepší životní etapu. Kladná stránka rozvodu je to, že jednou konečně skončí. *„... přejí všem, kteří procházejí tímto bolestným obdobím života, aby neztratili naději, že může mít konec“* (str. 175).

Kniha 5 – Nevlastní rodiče a nevlastní děti:

Stejně jako u první knihy se autoři sami nekloní ani přímo k pozitivnímu, tak ani pouze k negativnímu pohledu na rozvod. Říkají, že rozvod manželství má rozporný charakter. Na jedné straně má ukončit negativní jevy probíhající v podmínkách dlouhodobě konfliktního a disharmonického manželství, na straně druhé rozvod doprovází celá řada negativních důsledků, které se projevují ve všech možných oblastech života. Lze ale říci, že na první rozvod je stále nahlíženo mnohem víc pozitivně, než je tomu u rozvodu druhého. *„Ačkoliv je pohled naší společnosti na rozvody vysoce liberální, zdá se, že se tento postoj uplatňuje především u rozvodů prvních. U druhých rozvodů se setkávají partneři často s kritikou, ať ze strany své rodiny nebo známých, setkávají se i s nepochopením až odsouzením toho, že nebyli, i když prošli poučením ztroskotání prvního manželství, schopni zařídit věci tak, aby druhé manželství bylo klidné a spokojené“* (str. 128). Druhý rozvod a jeho důsledky člověka více negativně poznamenají, neboť *„... při rozpadu druhého manželství jde už o jedince v průměru přinejmenším ve středním dospělém věku, zmenšuje se možnost uzavřít další manželství – tj. třetí – protože u potencionálních partnerů budí jejich dvojí selhání v manželském svazku nedůvěru. Vícenásobnou nedůvěru pak budí fakt dvojího rozvodu u nejbližšího rodinného zázemí nového partnera či partnerky. Výroky typu – „Koho si to bereš, vždyť má děti již se dvěma muži!“ „Má dvě děti, každé s jinou.“ – nutně podminovávají již samé základy nově se tvořícího vztahu“* (str. 128).

6.2.2 Otázka 2: Proč se rozvádíme aneb jaké jsou nejčastější důvody rozvodu?

Kniha 1 – Jak přežít rozvodové peklo:

Myšlenky na rozvod napadnou v dlouholetém manželství občas každého. Vážná situace podle autorů ale nastává, když se myšlenky stanou ovládacími – člověk si zjišťuje co a jak udělat, aby rozvodového procesu dosáhl a něco pro to dělá. Bývá to výsledek dlouhodobějších problémů, kdy hádky jsou na denním pořádku, nebo naopak převládá tichá domácnost s mrazivou lhostejností, ba dokonce nenávistí. *„Leč pozor, jsou i jiné možnosti. Manželství může být vážně ohroženo jedním z dvojice*

i v situaci, kdy druhý má dojem, že jde o vztah ukázkově šťastný, spokojený a nadějný" (str. 17). I když je rozvod společensky tolerovatelný, měl by pro něj mít člověk vážné důvody, nebo aspoň své „pseudodůvody“ povýšit na vážné – musí se přesvědčit o tom, že další život s protějškem nemá cenu. Mezi časté postupy patří sdělení o mimomanželském vztahu, informace o zcela rozdílných zájmech a hodnotovém systému. Dále se přidává vytahování starých, již odbytých věcí, mnohokrát prodiskutované výhrady, či rozdílný přínos výchozích rodin do začátku nové rodiny (jedni rodiče přispěli manželům více peněz než ti druzí). „Některé neoficiální zdůvodnění návrhu na rozvod jsou vskutku zásadní. Jeden z žalobců kdysi tvrdil, že si s manželkou nerozumí v hodnocení jihočeské deskové gotiky, na rozdíl od přítelkyně, s níž si rozumí ve všem" (str. 18).

Kniha 2 – Jak se nerozvádět:

V knize je rozpad manželství popisován jako dlouhodobý proces probíhající v cyklech, jež se mohou opakovat. Může to začít běžnou rozmíškou mezi manželi ohledně nějaké banální věci, která ale tentokrát přetrvává o něco déle, až přeroste v dlouhotrvající nespokojenost. Jeden partner se od druhého začne odtahovat – přičemž jeden z nich se zpravidla odtahuje více. To u partnera, který se zrovna neodtahuje, vyvolává pocit ukřivdění, zanedbávání a v důsledku toho i nejistotu. Tato krize bývá běžná, jde o to ji překonat. Pokud se k ní člověk postaví špatně, pak nastává skutečný problém. Tady Plaňava (srov. 29) vyjmenovává několik bodů, které vedou k prohloubení krize. V manželské komunikaci se postupně upevňuje stereotyp destruktivních hádek, jejichž cílem není něco vyřešit, ale pouze přetrumfnout a ponížit toho druhého. Manželství se tak ustaluje jako koloběh neustálého zápolení, které je prokládáno nepřátelským mlčením. Po nezvládnutí krize se objevuje další závažný signál a tím je pokles až absence spolupráce v základních oblastech soužití. Během toho dochází ke snížení kvality a frekvence intimních styků. Plaňava (str. 31) přihazuje na ukázkou vyjádření dvou manželů, kde jde vidět rozdílný pohled na věc:

ONA: „Přece s ním nebudu spávat, když se ke mně takhle chová, nic doma neudělá, pořád kamsi chodí, kloudného slova nepromluví."

ON: „Přece se nebudeme večer miliskovat, když ona pořád jenom vyčítá a nadává.

Pravdu v podstatě mají oba, ale nevidí nebo nechtějí vidět souvislosti. Jde o příčinu a následek jejich vlastních činů, o zamotaný kruh. Ženě vadí, že manžel pořád někam chodí, a proto mu nadává a vyčítá. Manželovi naopak vadí, že žena pořád jen nadává a vyčítá, a tak raději chodívá pryč z domu. Pocity nespokojenosti se postupně zesilují, až si jeden či druhý řekne, že takhle to přece dál nejde. Plaňava říká, že existují i jisté „vstupní okolnosti“, které zvyšují rizika rozvodu již při uzavření sňatku. Přiznává sice, že samotné dobré či špatné vstupy ještě automaticky neznamenají vydařené či nevydařené manželství, nicméně vyzdvihuje z nich jedno opravdu rizikové – když se u jednoho nebo u obou partnerů projevují extrémní povahové rysy a sklony jako silná žárlivost, agresivita, hysterie, parazitování, alkohol, fetování... Velkým problémem, vedoucím často k rozpadu vztahu bývají i falešná očekávání, hlavně pokud jsou-li tvrdě, důsledně a jednoznačně prosazována, či dokonce je jejich plnění vynucováno. Kniha zmiňuje také četnost rozvodů v dnešní době. Podle ní k této situaci přispívá fakt, že v předchozích generacích byl menší akcent na individuální práva, než je tomu dnes. A tudíž bylo povinností v manželství setrvat, nesplnění bývalo sankcionováno. Normy bývaly jednoznačné, jasné a individuální práva (pokud o ně vůbec šlo) byla podřazena závazným pravidlům a plnění povinností. Rozkolísanost těchto norem s důrazem na individuální práva vedla k tomu, že se manželství stalo méně závazným, a proto i snadněji zrušitelným svazkem.

Kniha 3 – Průvodce rozvodem pro všechny zúčastněné:

Bakalář se zabýval příčinami rozvodů z pohledu statistiky od roku 1960 do roku 1990, i když je dle něj tato statistika ovlivněna řadou faktorů a určitým zkreslením. Pravý důvod rozvodu totiž v některých případech nechce soudu sdělit jedna ani druhá strana a uvedou (někdy po dohodě) spíše takovou příčinu, o níž vědí, že ji bude soud akceptovat. *„I když většinou jde o komplex faktorů, dominuje mezi příčinami hlavně rozdílnost povah a názorů, neuvážený sňatek, nevěra, ale i alkoholismus a nezáměr o rodinu“* (str. 38). Důvody se ale během let mění. Od sedmdesátých let například přestává být nevěra hlavní příčinou rozvodů, i když to neznámá, že by fenomén nevěry ze společnosti vymizel. Spíše jen

přestala být důvodem rozvodu, či se „schovává“ do jiných příčin. Naopak rozdílnost povah jako příčina rozvodu rapidně vzrostla. Častým důvodem je v poslední době i nezáměr o rodinu, kde se projevuje mimo jiné vysoká zaměstnanost žen, která zapříčiňuje, že ženy již nemají tolik času na vychovávání dětí a péči o domácnost, jako tomu bývalo v situaci, kdy byly nezaměstnané (srov. str. 38–40).

Kniha 4 – Netrapte se po rozvodu:

Kniha se tímto problémem nezabývá.

Kniha 5 – Nevlastní rodiče a nevlastní děti:

Důvody, proč lidé uzavírají sňatek a proč chtějí vytvořit rodinu, bývají podle mínění autorů často kamenem úrazu, neboť se časem ukazuje, že realita je poměrně jiná, než jakou si ji dvojice před svatbou vysnila. „... *někteří mladí lidé nejsou připraveni pro roli manžela, manželky a často vůbec už ne pro roli otce a matky. Přesto vzniká určitý sebeklam, že připraveni jsou a že tyto dvě nové životní role velmi vítají a těší se na ně. Tento sebeklam vychází patrně z výrazného rozdílu, který bezpochyby existuje mezi rolí mileneckou a manželskou*“ (str. 26). Manželská role totiž s sebou přináší nové požadavky na společné soužití, se kterými partneři buď příliš nepočítali, nebo je probírali pouze teoreticky. Jako za zdroj prvního konfliktu mezi manželi jsou v knize uváděny naivní názory nejen na bydlení novomanželů, ale též až neuvěřitelně nezasvěcené názory na podobu rodinného rozpočtu. S narozením dítěte se tlak ekonomiky dále zvyšuje a postupně vznikají pocity nespokojenosti. Matějček s Dytrychem ale neoznačují za problematickou pouze finanční stránku. Jak bylo výše zmíněno, „iluze“ o společných zájmech, výchově dítěte a také citová očekávání, jež měla dvojice před sňatkem, začínají být v rozporu – realita se opět neseťká s předchozími představami. Při větší intenzitě problémů ve vzájemných vztazích mluvíme již o manželském nesouladu, který ženy podle autorů prožívají rozdílně než muži. „*Lze tak soudit z jejich výpovědí na otázku, kdy se po sňatku poprvé objevily myšlenky na to, že udělali chybu a že jsou v manželství nespokojeni. U žen to bývá již celý rok po svatbě, u mužů pak paradoxně několik měsíců před rozvodem. Je možné si to vysvětlit tím, že ženy jsou pochopitelně citověji založeny a že jsou více zklamány, když nejsou jejich citové potřeby uspokojovány. Muži, kteří se*

více věnují své profesi, svým koníčkům, svým přátelům, nepřikládají prvotnímu rodinnému nesouladu tak velký význam, a proto je myšlenky na rozvod nenapadají stejně brzy jako ženy. Myšlenky na rozvod se nejprve tají, jsou součástí jakéhosi vnitřního hodnocení rodinné situace. Později se však objevují v podobě verbálního vyhrožování, kdy při nejrůznějších typech konfliktů končí hádka tím, že bude asi nejlépe se rozvést“ (str. 28). Postupem času pak může v některých rodinách dojít k odcizování partnerů a k nenaplňování dílčích funkcí rodiny. I za těchto okolností může žít rodina aspoň formálně pohromadě, nebo manželství ukončit rozvodem. Autoři se dále zabývají výčtem jiných důvodů, přes vysvětlování vysoké rozvodovosti v minulých letech nízkým věkem snoubenců, jejich emoční a sociální nepřipraveností až po sňatky vynucené těhotenstvím a odsouzení jednoho z partnerů pro trestný čin. Různá šetření (nejdou konkrétně uvedena) ukázala, že i když existují rozdíly v uvádění důvodů mezi muži a ženami, tak lze obecně na první místo dát rozdílnost povah, nevěru, mimomanželskou známost partnera a i známost vlastní, neuvážený sňatek a ze strany žen ještě alkoholismus manžela a nezáměr o rodinu. „Jde o komplikovanější a hlubší motivace a jejich kombinace, které pak bývají zahrnuty pod jeden důvod, který je uváděn jako hlavní“ (str. 30). Dále je v této knize zmíněno také manželství druhé a jeho rozpad. Autoři tvrdí, že rozvod druhého manželství mívá v podstatě obdobné příčiny, ale přece jen má své specifické rysy. Neboť k druhému sňatku došlo proto, aby napravil ten první, očekává se od něj často mnohem více, než u předchozího. To znamená, že na partnera jsou kladeny vyšší nároky a požadavky a jejich neplnění přináší větší zklamání. Hlavní problémy se obvykle točí kolem dětí z předchozího a současného manželství, ať skrze finanční zajištění (současnému partnerovi je vyčítáno, že vedle výživného dává svým dětem z prvního manželství drahé dárky a platí za ně vysoké částky spojené se sportováním a rekreací), tak skrz výchovu (současný partner je obviňován, že se méně věnuje či má méně rád dítě, které se narodilo ze současného manželství, nebo z druhé strany současný partner často nezvládá zasahování bývalého manžela do jeho nové rodiny). Pro muže bývá někdy těžké sloučit roli nevlastního otce s rolí otce svých vlastních dětí z prvního manželství.

6.2.3 Otázka 3: Je správné, že děti bývají svěřovány do péče matkám, neboť otec se „nedokáže“ o dítě postarat?

Kniha 1 – Jak přežít rozvodové peklo:

V knize se tato otázka přímo neřeší. Je tu zmíněno, že ženy mají o něco vyšší pravděpodobnost svěřením dětí do své péče než stejné motivovaní a schopní muži. Pouze ale za okolností, že muž o svěřením opravdu usiluje, má jednoznačnou podporu dítěte a je zastoupen dobrým právníkem, který se jeho kauze opravdu věnuje. Už tyto okolnosti (otec potřebuje dobrého právníka, aby měl vůbec šanci) naznačují, že autoři obecně berou možnost svěřením dítěte do péče otce jako ne příliš velkou, i když ji nezatracují. *„Na deset svěřením dětí matkám připadá jedno svěřením dětí otcům. To znamená, že matka dostává děti, pokud není narkomanka, prostitutka, tulačka nebo těžce duševně nemocná, aby je ohrožovala. Poměr 10 : 1 lze s přimhouřením oka přijmout, byť ani ten není zcela přesný“* (str. 20). Při hlubším rozboru této desítky je v knize uvedeno, že minimálně čtyři až pět mužů z deseti své děti do péče nechce (mají je rádi, ale soudí, že „matka je matka“), dva až tři muži by byli schopni se o děti postarat a v zásadě by tak i učinili, ale jde jim hlavně o to postrašit maminku a dalšími jsou ve výčtu muži, kterému dle autorů nelze prokazatelně svěřit ani kokršpaněla (alkoholici, kriminální recidivisté,...). Zbývá tedy jen jeden muž, který má podle autorů se ženou srovnatelné šance, i když nepatrně menší. Přímě ale o kompetenci či nekompetenci otce jako pečovatele se v knize nemluví. Je tu pouze naznačení, že otec by měl být schopen se o dítě postarat.

Kniha 2 – Jak se nerozvádět:

Také v této knize není daný problém přímě řešen. Autor ale předpokládá, že při rozvodu budou děti ve většině případů svěřeny spíše do péče matky, neboť o otci v některých částech mluví jako o „vedlejším“ či „dálkovém“ rodiči, který musí rezignovat na přímé výchovné působení. Plaňavovi to sice nepřijde správné, ale otce nabádá, aby při řešení tohoto problému brali v první řadě ohled na děti. *„Rád bych ještě jednou zdůraznil, že dobře vím, jak nespravedlivé a kruté je brát dobrému otci možnost soužití s jeho dětmi. Může se taky neustále soudit, bojovat. Raději však*

pečlivě vážit ne co je dobré a horší, nýbrž, co je pro děti menším zlem. O dobru zde není řeč" (str. 92).

Kniha 3 – Průvodce rozvodem pro všechny zúčastněné:

Dojde-li k rozvodu rodičů, měl by ve výchově a péči o děti pokračovat ten, který má lepší osobnost a výchovné předpoklady a nemusí to být právě matka. Bakalář se v průběhu knihy dost zabývá otcovskou problematikou a nesouhlasí, že by se o dítě dokázala potřebným způsobem postarat pouze matka. Otcové jsou dle něj znevýhodňováni a jejich schopnosti bývají zanedbávány, což lze vidět na porozvodové péči, kdy děti bývají v drtivé většině svěřeny do péče matkám. *„Otec může dostat dítě do své péče prakticky jen tehdy, když se prokáže, že matka je k výchově a péči o dítě mimořádně „neschopná“, zatímco on, otec, je naopak mimořádně „schopný“ a má k tomu i dobré vnější podmínky" (str. 71).* V rámci této problematiky se autor obrací na Matějčka (1993), který dospěl k přesvědčení, že mateřské chování vůči dítěti není omezeno pouze na biologické matky, ale jedná se o univerzální chování. Jsou ho proto schopni i otcové, jiní muži, ba dokonce již děti v pozdním školním věku. *„Jistě jste to již alespoň jednou zažili: Malé dítě v kočárku nebo v náručí matky v metru nebo v obchodním domě si se zájmem prohlíží cizí obličeje. V okamžiku, kdy se náhle začne smát, začnou se všichni usmívat také – ženy, muži, mladí a staří. Je to jako by místem prošel anděl" (str. 67).* Z toho je vidět, že na úsměv dítěte reagují všichni stejně, ať jde o ženu nebo o muže. Dále se dovídáme, že výzkumy „otcovské problematiky" (není konkrétně uvedeno jaké) vedly k poznatku, že také otcové mohou ke svým dětem vyvinout silný citový vztah již od narození, který se od vztahu matka-dítě nedá odlišit (srov. str. 67). Otec je tedy podle názoru Bakaláře způsobilý se o dítě postarat stejně jako matka.

Kniha 4 – Netrapte se po rozvodu:

Kniha se tímto problémem nezabývá.

Kniha 5 – Nevlastní rodiče a nevlastní děti:

Kniha se tímto problémem nezabývá.

6.2.4 Otázka 4: Jak děti přijímají nové partnery svých rodičů?

Kniha 1 – Jak přežít rozvodové peklo:

Kniha se tímto problémem nezabývá.

Kniha 2 – Jak se nerozvádět:

V knize je uvedeno, že zdravé, normální a vyrovnané dítě se vůči nové osobě chová sice celkem klidně, vlídně či neutrálně, ba dokonce zvědavě, ale vždy dává najevo určitou rezervu. Některé děti mohou být více nedůvěřivé i ostražité než jiné. *„Z toho všeho plyne, že dítě nelze používat jako lakmusový papírek a měřit jím, zda nápadníka přijmout nebo odmítnout“* (str. 101). Proto Plaňava opakovaně zdůrazňuje, že je potřeba na utváření vztahu mezi dítětem a nevlastním rodičem jít velmi pomalu. Na dítě nesmí být vytvářen nátlak. *„Rozumný nevlastní rodič se drží od začátku soužití v mírném pozadí rodinného dění. Ostřeji řečeno: hraje druhé housle, doprovází, sekunduje; hlavní melodii může převzít až později, a jen tehdy, dá-li mu primáš jasný pokyn. Nu a tím prvním houslistou rodinné kapely je rodič vlastní. Z pohledu dítěte se tak od počátku společného žití vytváří přehledná a hlavně neohrožující situace, neboť vlastní rodič žijící s dítětem od narození, zůstává nadále pevnou, stabilní a též vůdčí osobou. Až později, jak jde čas a my obezřetně s ním, je možné, aby nevlastní rodič převzal do své kompetence některé oblasti výchovy či péče“* (str. 112–115).

Kniha 3 – Průvodce rozvodem pro všechny zúčastněné:

Kniha se tímto problémem nezabývá.

Kniha 4 – Netrapte se po rozvodu:

Opět, jako v předchozí publikaci, je tu zmíněno, že se na dítě při seznamování s novým partnerem musí pomalu a citlivě. Jak dítě, tak nový partner potřebují čas, aby si na sebe vzájemně zvykli. Poupětová uvádí, že dítě snáze přijme nového partnera, pokud ho bude respektovat i exmanžel/exmanželka. Tím totiž uvidí, že nový partner neohrožuje vztah mezi rodiči, ani vztah rodičů s dítětem. V problematice výchovy se pak musí vlastní rodič postupně podělit o část zodpovědnosti s rodičem

nevlastním. „Dobrému fungování přispívá, když si je nevlastní otec vědom, že je nevlastní a že nenahrazuje dítěti vlastního otce. Když roli a místo vlastního otce v životě dítěte respektuje bez ohledu na to, zda se vším, co dělá, souhlasí. Nevlastní rodič může být v životě dítěte velmi důležitý a může jej obohacovat. Jeho role je snazší, když respektuje roli vlastního rodiče“ (str.171). Nevlastní rodič tedy musí nechat dítěti dostatek svobody a prostoru pro blízký vztah s vlastní matkou a vlastním otcem. Když se dítěti ponechá dostatek času, neměly by být vážnější problémy v přijetí nového partnera.

Kniha 5 – Nevlastní rodiče a nevlastní děti:

Reakce dětí na příchod nového otce nebo nové matky do rodiny podle knihy nebudou stejné, neboť se musí vzít v potaz vrozené vlastnosti každého individua, které reakci ovlivňují. Dytrych a Matějček, odkazující se na své předchozí výzkumy, mluví o psychickém stavu dětí a jejich projevech po rozvodu rodičů, které jsou do velké míry závislé na tom, jak se s touto situací vyrovnává sama matka. „K překonání rozvodových a porozvodových traumat matky významně přispívá navázání uspokojivého citového vztahu k novému partnerovi. Spokojenost matky se pak příznivě promítá do psychické pohody dětí – a v konečném důsledku připravuje půdu, aby i ony pozitivně nového matčina přítele přijaly“ (str. 83). Následně se obrací na jejich další výzkum, kde se ukázalo, že většina dětí ještě pět let po rozvodu rodičů vyjadřovala v psychologických testech výraznější pozitivní vztah k vlastnímu otci, než k matčinu novému manželovi, tedy nevlastnímu otci. Výsledky tedy svědčí o hloubce trvalosti vztahů vázaných k primárním vychovatelům, s nimiž prožívají počáteční fáze svého psychického vývoje a zažívají v jejich blízkosti pocit životní jistoty. Obecně též podle autorů platí, že matčina nového partnera lépe přijímají mladší děti oproti starším a lépe dívky než chlapci. K tomu dodávají, že dívky se za jinak stejných podmínek zpravidla umí lépe přizpůsobit situaci než chlapci a v mladším věku lze postoje dětí změnit snáze. Vstupuje-li potenciální „nevlastní“ otec do rodiny, bývá dítě zpravidla v situaci vnitřního konfliktu, ve kterém dochází ke střetu jeho postojů a vztahů k matce, k vlastnímu otci a k novému, v podstatě neznámému muži, který má zaujmout roli otce namísto toho biologického. „Přijmout někoho do té doby cizího do intimity rodinného soužití není pro dítě otázkou povrchního přizpůsobení dané

situaci, nýbrž otázkou jeho identity, jeho vlastního „já“. V reakcích dítěte na příchod matčina partnera můžeme proto často vidět, jak zápasí s otázkami (samozřejmě nevyslovenými) typu: „Kdo teď jsem?“ „Ke komu nyní patřím?“ „Jakou mám pro koho hodnotu?“ Současně jde ovšem i o naplnění základní potřeby životní jistoty. U mladších dětí musíme proto počítat i s tím, že všechno „cizí“ a neznámé v předmětném i v sociálním světě budí nejistotu, úzkost a napětí. Tyto reakce mívají ovšem velmi individuální podobu“ (str. 88). Autoři tedy přímo neříkají, zda děti přijímají nevlastní rodiče kladně, nebo spíš negativně, neboť to vše závisí na individuálních vlastnostech jedince, věku, pohlaví a dalších okolnostech. Opět ale platí, že dítě potřebuje čas, než si na nového partnera zvykne.

6.3 Shrnutí

Pro lepší zorientování níže znovu uvádím vybrané knihy a otázky, na které jsem se pomocí analýzy snažila najít odpovědi.

Knihy:

- Kniha 1: Jak přežít rozvodové peklo
- Kniha 2: Jak se nerozvádět
- Kniha 3: Průvodce rozvodem pro všechny zúčastněné
- Kniha 4: Netrapte se po rozvodu
- Kniha 5: Nevlastní rodiče a nevlastní děti

Otázky:

- O1: Je rozvod a jeho důsledky v knihách prezentován převážně negativně?
- O2: Proč se rozvádíme aneb jaké jsou nejčastější důvody rozvodu?
- O3: Je správné, že děti bývají svěřovány do péče matkám, neboť otec se „nedokáže“ o dítě postarat?
- O4: Jak děti přijímají nové partnery svých rodičů?

	Otázka 1	Otázka 2	Otázka 3	Otázka 4
Kniha 1	neutrálně	důsledek dlouhodobějších problémů	otec by měl být schopen se o dítě postarat	nezabývá se
Kniha 2	negativně	důsledek dlouhodobějších problémů, extrémní povahové rysy, falešná očekávání	nespravedlivé, otec se dokáže o dítě postarat	je to individuální, neměly by být vážnější problémy
Kniha 3	negativně	rozdílnost povah a názorů, neuvážený sňatek, nevěra, alkoholismus, nezáměr o rodinu	určitě to není správné, otec se dokáže o dítě postarat	nezabývá se
Kniha 4	negativně	nezabývá se	nezabývá se	Neměly by být vážnější problémy
Kniha 5	neutrálně	rozdílnost povah, nevěra, mimomanželská známost, neuvážený sňatek, alkoholismus, nezáměr o rodinu	nezabývá se	je to individuální, neměly by být vážnější problémy

Zjištěné výsledky spolu ve valné většině korespondují. Jedinou znatelnou výjimkou je problematika negativní prezentace rozvodu, kde dvě (1, 5) z pěti knih se snaží zaujmout neutrální stanovisko. I když se kniha 1 jmenuje „Jak přežít rozvodové peklo“, autoři se snaží na rozvod dívat nezaujatě a informace podávat nestranně. Obdobně je tomu u knihy 5, kde je zmíněn rozporný charakter rozvodu. Na straně jedné člověk konečně unikne z dysfunkčního vztahu, na straně druhé si rozvod s sebou nese nejrůznější překážky (u opakovaných rozvodů jsou důsledky horší). Přesto tu nenajdeme úseky, které by se přímo zabývaly pozitivy rozvodu. I u těchto „neutrálních“ knih jsou do popředí vytahovány především problematické situace – což je pravděpodobně záměr. Knihy se totiž snaží

účelně čtenáře provázet právě situacemi konfliktními, aby byl na ně připraven a uměl se s nimi vyrovnat. Ostatní knihy (2, 3, 4) rozvod prezentují pouze v negativním světle, zabývají se ztrátami, psychickými problémy, bolestí. Nejvíce negativně vystupuje kniha 4, která se nese v duchu svého názvu „Netrapte se po rozvodu“. Publikace je vyloženej emocionálně zaměřená, rozvod je tu představován jako trápení a těžká životní etapa a kniha v některých částech působí až depresivně.

V otázce příčin rozvodů se všechny knihy téměř úplně shodují (kromě 4, kde téma není probíráno). V knize 3 a 5 jsou hlavními důvody rozvodu rozdílnost názorů, zájmů a povah, neuvážený sňatek, nevěra, alkoholismus a nezáměr o rodinu, což koresponduje se statistikou uvedenou v teoretické části. V knize 1 a 2 nejsou konkrétně jmenované příčiny jako v předchozích knihách, je tu rozebírán (především v knize 2) postupný úpadek manželského vztahu. Kniha 1 nabádá, že pokud k rozvodu člověk nemá vážné důvody, měl by si je vymyslet (sdělení o mimomanželském vztahu, informace o zcela rozdílných zájmech a hodnotovém systému), aby byl rozvod pro společnost akceptovatelnější. V knize 5 jsou navíc krátce uvedeny i důvody rozpadu druhého manželství a v knize 2 jsou rozebírány „vstupních okolností“, které zvyšují rizika rozvodu již při uzavření sňatku, což se u ostatních knih neobjevuje. Kniha 4 tento problém jako jediná neprobírá nejspíše proto, že to do ní tématicky nezapadá. Zaměřuje se hlavně na zvládání situace po rozvodu, věci a okolnosti rozpadu předcházející se zde neobjevují.

Žádná kniha se nevymezuje proti otci a nikde není uvedeno, že by se nedokázal o děti postarat, i když u dvou knih (4 a 5) tato problematika nebyla přímo probírána. U knihy 4 to bude pravděpodobně opět kvůli skutečnosti, že tato otázka není tématicky předmětem publikace a u knihy 5 to bude obdobné, neboť se autoři prvotně zajímají o vztah mezi nevlastními dětmi a nevlastními rodiči, ne o řešení porozvodové výchovy. Na rozebírání tohoto problému jsou vhodnější jiné jejich publikace a články – toho si lze povšimnout u knihy 3, kde Bakalář zmiňuje právě Matějčka (viz 6.2.3). Tedy, i když se ukázalo, že knihy se nevymezují proti otci (jak již bylo výše zmíněno), přesto kromě knihy 3 je v ostatních knihách automaticky matka vyobrazována jako rodič, který má k dítěti blíže. Autoři se sice pozastavují nad nespravedlností, s jakou jsou děti svěřovány do péče matkám, ale spíše z hlediska snížení četnosti kontaktu s dětmi, kdy na ně otcové

nemůžou dostatečně výchovně působit. V knize 1 je uvedeno, že otcové své děti sice mají rádi a budou jim chybět, ale je pro děti lepší (a pro otce pohodlnější), když zůstanou u matky. Takže i u některých samotných otců převládá podle knihy názor, že matka je přece jen matka a otec se jí nedokáže vyrovnat. Proti tomuto stanovisku vystupuje kniha 3. Muž je podle ní stejně kompetentní rodič jako žena a je schopen ke svému dítěti již od narození vyvinout silný citový vztah, který je nerozeznatelný od vztahu matka-dítě. Mateřské chování vůči dítěti totiž není omezeno pouze na biologické matky, ale jedná se o univerzální chování. Otcové jsou tedy diskriminováni a mají na děti stejné právo jako matky.

Všechny knihy (kromě 1 a 3, které se otázkou přímo nezabývají – řeší pouze vztahy mezi dětmi a jejich biologickými rodiči) docházejí k závěru, že není možné předem určit, zda bude dítě na nového partnera reagovat pozitivně, nebo naopak negativně, jelikož je jeho reakce ovlivněna mnoha faktory, jako jsou jeho povahové vlastnosti, věk, pohlaví a další vnější i vnitřní okolnosti. I když se automaticky předpokládá, že pokud se dá dítěti dostatek času, nebude se na něj tlačit a nový partner nebude narušovat jeho vztah s oběma vlastními rodiči, neexistuje žádný vážnější důvod, proč by dítě nemělo nevlastního rodiče přijmout. V této otázce se knihy nijak zvlášť neodlišují. Kniha 4 ještě doporučuje, že znatelně pomůže, když nového partnera přijme i druhý rodič dítěte (exmanžel/exmanželka).

Publikace samozřejmě nemají úplně stejný obsah, a proto některé vybrané otázky nejsou probírány ve všech knihách. Je to ale dáno pouze tím, že uvedené problémy tématicky nejsou jejich předmětem – lze je někdy i popřípadě vyhledat v jiných publikacích daného autora. V těchto případech nevidím skryté podtexty (např. že by si autor problém neuvědomoval či o něm naopak naschvál mlčel), ale nepopírám, že kdybych konstruovala jiné otázky, byla by tu možnost, že bych v knihách na něco podobného narazila.

Dále je k povšimnutí, že knihy nejsou stejného roku vydání, dělí je mezi sebou i 15 let. Při analýze jsem ale nezaznamenala nějaké podstatné rozdíly. Zmínit lze statistické údaje a některé zákony (např. zákon o rodině), které se v průběhu let měnily a mají dopad i na rozvod a porozvodovou péči o děti. Názory se mění pomaleji a obtížněji. Nicméně např. v současné době už je na trhu poměrně dost publikací s otcovskou tematikou, přičemž

oproti tomu Bakalář o své knize z roku 1996 tvrdí, že je v ní výrazně zastoupená otcovská problematika (v té době opomíjená) a jako takovou ji označuje za první knihu svého druhu nejen v České republice, ale i v zemích bývalého východního bloku. Mnou vybrané knihy ale nejsou zaměřeny přímo na tento problém, proto názory nelze relevantně porovnat.

ZÁVĚR

V této části shrnu, co jsem v bakalářské práci probírala a k čemu jsem dospěla. Cílem práce bylo naznačit, jak je v populárně-naučné literatuře představována problematika rozvodu. V teoretické části jsem se nejprve zabývala rodinou, jejími základními funkcemi a následně genderovými rolemi v rodině. Uvedla jsem nejčastější příčiny a okolnosti rozvodu, doplnila je statistickými údaji a pozastavila se nad otázkou, proč dochází ke zvyšujícímu se počtu rozvodů. Krátce jsem zmínila i postoje a důsledky rozpadu manželství, které bývají u žen a mužů odlišné. Dále jsem poukázala na nespravedlivé upřednostňování matek jakožto vhodnějších rodičů při rozhodování o porozvodové péči a na otázku kompetence otce při výchově. Teoretickou část jsem zakončila naznačením hlavních úskalí v rekonstruované rodině. V praktické části jsem analyzovala pět vybraných knih souvisejících s rozvodem. Z teoretické části mi vyplynuly následující kategorie: Rozvod a jeho důsledky, Důvody a okolnosti vedoucí k rozpadu manželství, Porozvodová péče o děti a Vztahy mezi nevlastními dětmi a nevlastními rodiči. Z těch jsem zkonstruovala otázky a hledala na ně odpovědi. I přes možnost uniknout pomocí rozvodu z dysfunkčního vztahu, je na rozpad manželství ve vybraných knihách nahlíženo převážně negativně. Na druhou stranu každý rozvod zahrnuje určité dané kroky, které nejsou pro nikoho příjemné a bylo by těžké se na ně snažit dívat v pozitivním světle. Během analýzy jsem našla rozpor mezi tím, co je prezentováno a tím, jak je to v realitě – a to se ukazuje u svěřování dětí do péče. Žádná kniha se nevymezuje proti otci a nikde není uvedeno, že by se nedokázal o děti postarat, dokonce se objevuje přesvědčení, že mateřské chování vůči dítěti není omezeno pouze na biologické matky, ale jedná se o univerzální chování. Přesto to v praxi otcům nebývá moc platné a jen v málo případech jim jsou děti svěřeny.

ANOTACE:

Příjmení a jméno autora: Přívarová Daniela

Název katedry a fakulty: Katedra sociologie a andragogiky, Filozofická fakulta UP v Olomouci

Název diplomové práce: Prezentace rozvodu v populárně-naučné literatuře

Počet znaků:

Počet příloh: 85 986

Počet titulů použité literatury: 20

Klíčová slova: děti, gender, manželé, nový partner, porozvodová péče, rekonstruovaná rodina, rozvod, výživné

Cílem práce je naznačit, jak je v populárně-naučné literatuře představována problematika rozvodu. Teoretická část se zabývá rodinou, jejími základními funkcemi a následně genderem. Jsou zde uvedeny nejčastější příčiny a okolnosti rozvodu, statistické údaje a otázka, proč dochází ke zvyšujícímu se počtu rozvodů. Je tu poukázáno na nespravedlivé upřednostňování matek při rozhodování o porozvodové péči a na problémy rekonstruované rodiny. Empirická část obsahuje analýzu vybraných knih souvisejících s rozvodem a odpovědi na otázky, které vyplynuly z kategorií, jež vychází z teoretické části.

ANNOTATION

Name and Surname of author: Daniela Přívarová

Name of department and faculty: Department of Sociology and
Andragogy, Philosophical Faculty of
UP in Olomouc

Title of thesis: Presentation of divorce in popular
literature

Number of strokes: 85 986

Number of appendixes: 0

Number of titles of literature: 20

Keywords: children, gender, married couple, new
partner, care after divorce,
reconstructed family, divorce, alimony

The aim of this bachelor thesis is to indicate the portrayal of issue of divorce in popular literature. The theoretical part deals with the family, its basic functions and consequently gender. There are some common causes and circumstances of divorce, statistics and question why there is a growing number of divorces. There is pointed out an unfair preference of mothers when deciding on post-divorce care and the problems of the reconstructed family. The empirical part contains an analysis of selected books related to divorce and answers to questions which has arisen from the categories, based on the theoretical part.

ZDROJE

Seznam analyzované literatury:

BAKALÁŘ R., Eduard – NOVÁKOVI Markéta a Daniel. *Průvodce rozvodem pro všechny zúčastněné*. vyd. neuvedeno. Praha: Lidové noviny, 1996. 256 s. ISBN 80-7106-157-3

MATĚJČEK, Zdeněk – DYTRYCH, Zdeněk. *Nevlastní rodiče a nevlastní děti*. 1.vyd. Praha: GRADA Publishing, spol. s r.o., 1999. 144 s. ISBN 80-7169-897-0

PLAŇAVA, Ivo. *Jak se nerozvádět*. 1.vyd. Praha: GRADA Publishing, 1994. 120 s. ISBN 80-7169-129-1

POUPĚTOVÁ, Šárka. *Netrapte se po rozvodu*. 1.vyd. Praha: GRADA Publishing, a.s., 2009. 176 s. ISBN 978-80-247-2046-3

PRŮCHOVÁ, Bohumila – NOVÁK, Tomáš. *Jak přežít rozvodové peklo*. 1.vyd. Brno: JOTA, s.r.o., 2004. 198 s. ISBN 80-7217-294-8

Seznam použité literatury:

DUDOVÁ, Radka – HASTRMANOVÁ, Šárka. *Otcové, matky a porozvodová péče o děti*. 1. vyd. Praha: Sociologický ústav AV ČR, v.v.i. 2007. 140 s. ISBN 978-80-7330-124-8

GIDDENS, Anthony. *Sociologie*. 1. vyd. Praha: Argo, 1999. 595 s. ISBN 80-7203-124-4

JANDOUREK, Jan. *Sociologický slovník*. 1. vyd. Praha: Portál, 2001. 288 s. ISBN 80-7178-535-0

MATOUŠEK, Oldřich. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 3. vyd. Praha: SOCIOLOGICKÉ NAKLADATELSTVÍ (SLON), 2003. 161 s. ISBN 80-86429-19-9

MOŽNÝ, Ivo. *Sociologie rodiny*. 2. vyd. Praha: SOCIOLOGICKÉ NAKLADATELSTVÍ (SLON), 2002. 250 s. ISBN 80-86429-05-9

RENZETTI, M. Claire – CURRAN, J. Daniel. *Ženy, muži a společnost*. Praha: nakladatelství Karolinum, 2003. 642 s. ISBN 80-246-0525-2

SINGLY, Francois de. *Sociologie současné rodiny*. 1. vyd. Praha: Portál, 1999. 128 s. ISBN 80-7178-249-1

Další zdroje:

BOBELOVÁ, Alexandra. *Role otce ve výchově* [online]. 23. 10. 2012 [cit. 3. 11. 2014]. Dostupné z <<http://www.stridavka.cz/role-otce-ve-vychove.html>>

CVVM SOÚ AV ČR, v.v.i., *Názory veřejnosti na roli muže a ženy v rodině - prosinec 2013* [PDF]. 22. 1. 2014 [cit. 5. 12. 2014]. Dostupné z <http://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c1/a7166/f3/ov140122.pdf>

ČERMÁKOVÁ, Marie. *Rodina a mění se gender role – sociální analýza české rodiny*. Sociologický ústav AV ČR, v.v.i. [PDF]. 1997, č. 8 [cit. 7. 11. 2014]. Dostupné z <http://studie.soc.cas.cz/upl/texty/files/153_97-8wpext.pdf>

ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. *Rozvodovost* [online]. © Český statistický úřad, 2014. 19. 8. 2013. [cit. 10. 10. 2014]. Dostupné z <<http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/rozvodovost>>

ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. *Statistika&My* [online]. © Český statistický úřad, 2014. 11. 11. 2013. [cit. 22. 10. 2014]. Dostupné z <<http://www.czso.cz/csu/2013edicniplan.nsf/c/0B00225862>>

ČT24. *ÚS je zahlcen střídavou péčí. Soudy upřednostňují matky, míní Rychetský* [online]. 26. 10. 2014. [cit. 28. 11. 2014]. Dostupné z <<http://www.ceskatelevize.cz/ct24/domaci/290449-us-je-zahlcen-stridavou-peci-soudy-uprednostnuji-matky-mini-rychetsky/>>

FAFEJTA, Martin. *Proč otcové neplatí alimenty* [online] Blog – Martin Fafejta. 8. 11. 2010 [cit. 10. 11. 2014] Dostupné z <<http://fafejta.blog.respekt.ihned.cz/c1-47952310-proc-otcove-neplati-alimenty>>

Ministerstvo práce a sociálních věcí. *Národní zpráva o rodině* [PDF]. 2004 [cit. 22. 10. 2014]. Dostupné z <http://www.mpsv.cz/files/clanky/899/zprava_b.pdf>